

Stedelijk
Onderwijs

AP HOGESCHOOL
ANTWERPEN

Handleiding vakdoorbrekend projectwerk in het secundair onderwijs

Transversaal werken aan actief burgerschap
— Jeroen Lauwers en Mark Saey

Met medewerking van WELT
Met dank aan OVSG

World Education Learning for Tomorrow

Inhoudstafel

- 0.** Inleiding
- 1.** Waarom vakdoorbrekend werken?
- 2.** Welke eindtermen lenen zich tot een vakdoorbrekende aanpak (en hoe)?
- 3.** Hoe verdelen we de eindtermen op onze school?
- 4.** Hoe kunnen we als school vakdoorbrekend projectwerk organiseren?
- 5.** Waarom is een projectmatige aanpak verkieslijk boven een thematische aanpak?
- 6.** Hoe helpt het WELT-schema om geïntegreerd samen te werken?
- 7.** Wat zijn goede thema's om met onze doelgroep vakdoorbrekende projecten rond te organiseren?
- 8.** Hoe plannen we als team ons jaar in functie van vakdoorbrekend projectwerk?
- 9.** Hoe kunnen we vakdoorbrekend projectwerk evalueren?
- 10.** Hoe bouwen we remediëring in voor vakdoorbrekend projectwerk?
- 11.** Hoe rapporteren we over de vakdoorbrekende eindtermen?
- 12.** Nuttige contacten

O

Inleiding

De modernisering secundair onderwijs verplicht scholen om alle eindtermen, ook de voormalige vakoverschrijdende, aan te brengen, in te oefenen én te evalueren. De verleiding voor scholen is dan ook groot alle nieuwe eindtermen van de basisvorming ‘op te sluiten’ in de vakken. We zien deze tendens tot ‘opsluiting’ in de keuzes van het GO! en het Katholiek Onderwijs om rond sommige eindtermclusters een vak ‘actief burgerschap’ of ‘mens en maatschappij’ te bouwen. Het Stedelijk Lyceum en OVSG maken deze keuze bewust niet, om talloze redenen die later besproken worden.

De vraag is: wat doen we dan wel? Wat is het antwoord dat wij bieden op de vakmentaliteit van de andere koepels. Ook wij hebben immers nood aan een kwaliteitsvol raamwerk dat garandeert dat we onze jongeren ook effectief richting een sterke persoonlijke en maatschappelijke vorming begeleiden.

In deze handleiding vind je als team handvatten om elke stap van vakdoorbrekend (project) werk kwaliteitsvol in te vullen:

- Welke eindtermen zich goed lenen tot vakdoorbrekend werk en hoe je deze leerdoelen verdeelt in je team.
- Welke keuzes je als school hebt om vakdoorbrekend werken te integreren in je schoolorganisatie.
- Hoe je een project dusdanig vormgeeft dat jongeren uitgedaagd worden om grotere gehelen te zien, dat de vakdoorbrekende eindtermen efficiënt en functioneel gekoppeld worden aan de realisatie van vakspecifieke eindtermen, en dat quasi alle burgerschapseindtermen op een geïntegreerde en betekenisvolle manier gerealiseerd worden (simpelweg door de aanpak van het project).
- Welke thema’s zich voor welke leeftijden goed lenen (met daarbij een hoop voorbeelden en suggesties voor hoe je deze projecten op maat van je school kan uitwerken).
- Hoe je tot een gezamenlijke evaluatie en feedback komt over vakdoorbrekend projectwerk.
- Hoe je vakdoorbrekend projectwerk doelgericht kan inzetten om tot een sterker schoolbeleid te komen inzake actief burgerschap, een positief schoolklimaat en een brede-schoolwerking.

Deze handleiding is het resultaat van jarenlange verworven inzichten, proefprojecten, gesprekken met directies en leerkrachten, en bovenal het vertrouwen van het Stedelijk Lyceum in deze manier van werken. Met de keuzes die hier gemaakt worden kunnen we echt het verschil maken in het Vlaamse onderwijs, en daarom wensen wij, de auteurs, iedereen te bedanken die inzichten en steun heeft gegeven aan deze ontwikkeling.

Inleiding

Hieronder geven we de voornaamste redenen om voor een vakdoorbrekende aanpak te kiezen in de realisatie van een doeltreffend curriculum in de grootstad.

> Vanuit de inhoud van de eindtermen:

- De lange lijst eindtermen missen een samenhangende visie: de taak van leerkrachten-teams is niet alleen om eindtermen gefragmenteerd te realiseren, maar ook – en vooral – om jongeren kapstokken aan te reiken om de wereld rondom hen te begrijpen. Dit vraagt om een omvattende kijk op de eindtermen, waarin het leerkrachtenteam jongeren grote wegwijzers aanbiedt om tot een beter begrip van hun eigen leerproces en de realiteit rondom zich te komen. Als iedereen dit enkel vanuit zijn eigen vak aanpakt, blijft het eindtermenpakket voor jongeren behoorlijk gefragmenteerd en onoverzichtelijk.
- Veel eindtermen in de basisvorming lenen zich niet tot een geïsoleerd aanbrenge door één leerkracht.
- Als het over persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling van de jongeren gaat, ligt de totaalevaluatie best bij verschillende partijen in het team.

> Vanuit de effectiviteit voor de leerling:

- Vlaamse jongeren tonen over het algemeen heel weinig interesse in politiek en maatschappelijke structuren. Ze ervaren die als heel abstract. Vandaar is het nodig, ook voor ASO-jongeren, om de abstracte structuren van de samenleving (beleidsdomeinen, politieke besluitvorming, identiteitskwesies, democratische principes, pluralistisch samenleven, maatschappelijke participatie,...) om te zetten naar concrete problematieken die aanzetten tot verkennen, actieve meningsvorming en doelgerichte maatschappelijke actie.
- Jongeren – van ASO tot BUSO – ontwikkelen veel sneller burgerzin en prosociaal gedrag wanneer leerkrachten systematisch samenwerken om een gebalanceerd aanbod van maatschappelijke kennis en doe-opdrachten te voorzien.
- Leerlingen krijgen een groter besef van wat ze leren en waarom ze leren, wat de leermotivatie doet stijgen.
- Door vakdoorbrekend werk verwerven jongeren het metacognitief inzicht dat ze diverse vakken nodig hebben om een totaalbeeld van een reële maatschappelijke problematiek te verwerven. Leerkrachten met veel ervaring in PAV zullen dit zeker herkennen.
- Vakdoorbrekend werken gaat het ‘losse-floddergevoel’ tegen, en zorgt ervoor dat jongeren herhaaldelijk en binnen verschillende contexten kapstokken krijgen aangereikt om de wereld rondom zich te vatten. Aangezien herhaling in de tijd een enorm krachtig didactisch principe is voor effectief leren, wordt dit bij voorkeur boven het niveau van de individuele les van de individuele leerkracht getrokken.

> Vanuit de teamgedachte en gedeeld leiderschap:

- Samenwerken aan vakdoorbrekende projecten heeft een aantoonbaar positief effect op de appreciatie van leerkrachten voor elkaanders vakkennis en didactische expertise.
- Jongeren die van nature meer interesse tonen voor een vak als wiskunde of een praktijkvak kunnen via deze ingangspoort (bijvoorbeeld een wetenschappelijke analyse van een probleem of een doe-opdracht in de praktijkles) geprikkeld worden om ook buiten hun directe interessesfeer de waarde in te zien van andere vakken.
- De bedoeling van vakdoorbrekende maatschappelijke projecten is niet om jongeren te indoctrineren in een bepaalde manier van denken, maar om hen aan de hand van diverse feiten en meningen op weg te helpen naar een eigen autonoom standpunt. Dit is veel evidenter in te richten wanneer een leerkrachtenteam – waarin sowieso wel wat verschillende meningen over maatschappelijke onderwerpen bestaan – ook vanuit hun eigen overtuiging kunnen spreken, in de wetenschap dat andere collega's zullen laten zien dat hun eigen mening niet 'de waarheid' is (cfr. actief pluralisme).

> Vanuit de brede-schoolgedachte in de grootstad:

- In een grootstedelijke context zijn enorm veel maatschappelijk geëngageerde middenveldorganisaties en educatieve partners die het leren van de jongeren kunnen verrijken. Vaak worden zij ad hoc door een individuele leerkracht of coördinator gevraagd om een bijdrage op school te leveren, terwijl hun impact op het leerproces veel verder kan gaan dan een eenmalige bijdrage. Dit vraagt wel van de school dat deze organisaties hun bijdrage kunnen inschrijven in het grotere plaatje van de school.
- Door grotere vakdoorbrekende projecten kan de school de buitenwereld rond de school openbreken en jongeren in de buurt laten zien hoe de samenleving werkt, welke problematieken er spelen en hoe anderen zich inzetten om deze op te lossen.

> Vanuit efficiëntie op schoolniveau:

- Vakdoorbrekend werken stelt – in sommige toepassingsvormen – scholen in staat om leerlingengroepen samen te voegen en te mengen over klassen en finaliteiten heen.
- Waar leerkrachten in een eerste fase meer werk hebben om elkaar te vinden en plannen te smeden, leidt een vakdoorbrekende mindset op middellange en lange termijn tot tijdsbesparing, omdat het team vanuit duidelijke afspraken kan vertrekken en op elkaar kan rekenen bij de uitvoering.
- Als er geen vakdoorbrekend werk is, is het moeilijk om een overzicht te krijgen hoeveel tijd nu eigenlijk naar transversale eindtermen gaan. Door vakdoorbrekend werk in je curriculum op te nemen, kan je als school ook monitoren hoeveel tijd er zeker moet overblijven voor het realiseren van meer vakgebonden eindtermen. Onze schatting is dat er voor vakdoorbrekend projectwerk niet meer dan 10% van de onderwijstijd moet uitgetrokken worden voor een effectieve realisatie, op voorwaarde dat deze tijd efficiënt, doelgericht en goed afgestemd wordt aangewend. Daarnaast neemt elke leerkracht geïntegreerd in zijn eigen lesplan ook nog sociale, ICT- en leercompetenties op, maar deze staan een effectieve realisatie van de vakspecifieke eindtermen niet in de weg, integendeel.

- Waar projectwerk vaak geassocieerd wordt met ‘meer vrijheid blijheid’ en ‘verlies van onderwijstijd’, stelt effectief vakdoorbrekend projectwerk teams in staat om vakspecifieke eindtermen samen met vakdoorbrekende eindtermen te realiseren. Wanneer een team goede afspraken hierrond maakt, vermijd je op school ‘dubbel-op realisaties’ van dezelfde eindterm. De focus van de vakleerkrachten kan dan binnen hun eigen vak liggen op die eindtermen die nog niet in vakdoorbrekend werk aan bod zijn gekomen.
- Voor de eerste graad wordt verwacht dat de eindtermen basisgeletterdheid vooral via functionele contexten worden gerealiseerd. Vakdoorbrekende projecten geven veel kansen aan teams om geïntegreerde lees-, reken- of ict-oefeningen te introduceren, waardoor leerlingen kunnen werken aan hun functionele vaardigheden basisgeletterdheid – en dat is natuurlijk in de tweede en derde graad niet anders.

> Vanuit het standpunt van onderwijskwaliteit:

- De Vlaamse inspectie hecht veel waarde aan de verticale en horizontale samenhang van het samengestelde curriculum op de secundaire scholen. Vakdoorbrekend projectwerk creëert een horizontale samenhang, doordat leerkrachten die samen lesgeven aan dezelfde leerlingen doelgericht verbindingen gaan leggen tussen de vakinhouden van hun respectieve eindtermen. Wanneer de school bovendien transparantie kan geven over de verschillende thematische insteken van vakdoorbrekend werken over de verschillende graden heen, kan de school ook duidelijk streven naar een verticale samenhang, door het vermijden van dubbele thema’s, het voortbouwen op eerder verworven kennis uit voorgaand projectwerk, en het creëren van een logische leerlijn over jaren en graden heen.
- De inspectie beklemtoont tevens het belang van doelgerichtheid bij de aanpak van de lessen. Projecten die niet verder gaan dan het verkennen van een thema vanuit verschillende invalshoeken slagen er niet in om alle eindtermen volledig te realiseren. Vandaar is het nodig om een professionele vakdoorbrekende samenwerking te installeren op school, die garandeert dat leerkrachten doelgericht samenwerken richting een bepaald eindpunt, waaraan vervolgens procesdoelen, tussentijdse kennisdoelen en einddoelen kunnen worden opgehangen.

Geconfronteerd met deze redenen kan men zich afvragen: waarom zou een team niet opteren voor vakdoorbrekend projectwerk. Toegegeven: het vraagt bij aanvang veel overleg om tot een samenhangend geheel te komen, maar deze moeite loont op termijn ook. Al zal ook in de verdere opvolging en bijsturing van vakdoorbrekend projectwerk nog steeds nood zijn aan coördinatie en een totaalblik.

Tegelijk denken we dat deze werkwijze een heel concreet aanknopingspunt biedt voor (graad-)coördinatoren op school om de horizontale samenhang van het curriculum te bewaken. In dat opzicht weegt de tijdsinvestering die nodig is bij de ontwikkeling van dergelijke projectwerk ook niet op tegen de voordelen die het biedt. Bovendien creëren vakdoorbrekende projecten een motiverend en tastbaar doel om naartoe te werken voor leerkrachten en leerlingen, wat door de concrete leer- en leefresultaten veel voldoening geeft. Vakvergaderingen, klassenraden, korte afstemmingen in de leraarskamer krijgen een concreet onderwerp dat appelleert aan het meesterschap van het team, waardoor de spiraal van ‘vergaderen om te vergaderen’ doorbroken wordt.

2

Welke eindtermen lenen zich tot een vakdoorbrekende aanpak (en hoe)?

In theorie leent elke eindterm zich tot een vakdoorbrekende aanpak, maar voor de realisatie van sommige eindtermen is het nodig dat er ook specifiek op kan gefocust worden door een vakleerkracht. Sommige kennisonderdelen, zoals 'driehoeksmmeetkunde' binnen wiskunde, hangen immers niet af van andere eindtermen om inhoud te krijgen, terwijl dat bijvoorbeeld voor een eindterm zoals 'argumenteren' binnen burgerschap wel het geval is. Vandaar focussen we hier vooral op de eindtermclusters die zich bij uitstek lenen tot een vakdoorbrekende aanpak.

We kijken in eerste instantie ook naar de basisvorming, maar uiteraard is er voor de tweede en derde graad ook de mogelijkheid om SPET'en te realiseren via vakdoorbrekend projectwerk. Uiteraard vraagt dat wel meer flexibiliteit, aangezien de SPET'en sterk kunnen verschillen tussen studierichtingen en finaliteiten.

De eindtermen waar we vooral naar kijken als ruggengraat voor vakdoorbrekend werk, bevinden zich in de vetgemaakte clusters in het volgend overzicht (tussen haakjes staan de competenties die geen specifieke invulling hebben gekregen):

1. **Gezondheid**
2. Nederlands
3. Vreemde talen
4. **Digitaal**
5. **Sociaal-relatieel**
6. Wiskunde en wetenschappen
7. **Burgerschap**
8. Historisch bewustzijn
9. Ruimtelijk bewustzijn
10. **(Duurzaamheid)**
11. Economisch-financieel
12. **(Juridisch)**
13. **Leercompetentie**
14. **(Zelfbewustzijn en zelfexpressie)**
15. **Ondernemingszin**
16. **Cultureel bewustzijn en expressie**
16. **Cultureel bewustzijn en expressie**

Binnen deze vakdoorbrekende eindtermen zou je drie grote groepen kunnen onderscheiden:

a) De basis voor samenwerken en -leven: de sociaal-relatieve competentie (5)

Hier is het van belang dat het team de sociale cohesie binnen de klas bewaakt, en individuele leerlingen coacht op hun sociaal gedrag:

- Het is best dat in het team eensgezindheid bestaat over welke afspraken er met de leerlingen gemaakt worden, hoe deze worden opgevolgd en vanuit welk kader het team werkt aan een proactief verbindend school- en klasklimaat. Zulke proactieve kaders en vaardigheidstrainingen kunnen – zeker voor de eerste en tweede graad – een onderwerp zijn van een vakdoorbrekend project (bijvoorbeeld rond verbindend communiceren, rond discriminatie en uitsluiting, rond meningsverschillen en vrijheid van meningsuiting,...), maar voor de effectiviteit het is belangrijk dat de afspraken ook buiten dit project worden gehandhaafd (in het kader van bijvoorbeeld het speelplaatsbeleid of de brede basiszorg).
- Het stemt ook tot aanbeveling dat een team nauwe aansluiting vindt bij de leerlingenbegeleiding, die in het kader van het decreet leerlingenbegeleiding veel affiniteit heeft met deze competentie. Op een bepaalde manier vormen het kader van het decreet leerlingenbegeleiding en de sociaal-relatieve competentie uit de basisvorming een goede aanleiding om in het zorgcontinuüm afspraken te maken rond de verdeling tussen de brede-basiszorg en de verhoogde zorg.
- Wat betreft psychisch welzijn (uit cluster 1) en gepast mediagebruik (uit cluster 4) is het aan te bevelen dat deze gekoppeld worden aan het algemene kader dat voor cluster 5 wordt uitgetekend.

b) De basis voor leren: de digitale en de leercompetentie (4 en 13)

Deze twee competenties hangen enorm af van inhoud en uit andere vakken. Leren en digitaal verwerken pas je bij voorkeur niet in isolement toe, maar wel doordat vakleerkrachten er binnen hun eigen vak regelmatig aandacht aan besteden:

- Bij het aanbrengen: wanneer jongeren nood hebben aan specifieke voorafgaande instructie (hoe werkt een computer, hoe maak ik een presentatie, hoe studeer ik dit hoofdstuk best in,...), kan de school ervoor opteren om tijdelijk een apart vak in te richten om de basis te leggen. Scholen die dit niet doen, kunnen via goede afspraken ervoor zorgen dat de lasten voor het aanbrengen van de eindtermen goed gespreid zijn over verschillende leerkrachten.
- Voor het inoefenen: hier is het van belang dat jongeren veel oefenkansen krijgen om hun leerstrategieën en ICT-vaardigheden toe te passen in diverse vakken. Als leerkracht ga je ervan uit dat je ook steeds op het vlak van studeren en op het vlak van (digitale) media feedback kan geven aan de leerlingen. Eventuele grote problemen op het vlak van studeren kunnen ook worden opgenomen in samenspraak met de leerlingenbegeleiding.
- Voor de evaluatie: het is voor een faire beoordeling van belang dat een leerkrachtenteam vanuit gelijkgerichte evaluatiecriteria naar een leerling kijkt. Een team heeft dus als opdracht om gelijkgerichte aandachtspunten voor evaluatie te hanteren (bijvoorbeeld een kijkwijzer, een rubric, een lijst met aandachtspunten,...), en daarnaast een schoolbrede leerlijn te ontwikkelen, waarbij de kennis en complexiteit van de digitale en leercompetentie stelselmatig wordt opgevoerd.
- Ook onderwerpen uit deze competenties kunnen onderwerp zijn voor een vakdoorbrekend project: denk maar aan cyberpesten, de digitalisering en robotisering van de samenleving (en de impact op sommige beroepen), levenslang leren, plagiaat en auteursrechten,...

c) Inhoudelijke en procesdoelen voor vakdoorbrekend projectwerk: gezondheid, burgerschap, (duurzaamheid, juridisch, zelfbewustzijn,) ondernemingszin, cultureel bewustzijn (1, 7, 10, 12, 14, 15, 16)

Deze inhouden en procesdoelen lenen zich ertoe om via vakdoorbrekend projectwerk te worden gerealiseerd:

- Gezondheid: als inhoudelijke insteek (thema's gerelateerd aan zorg, gezondheid, fairplay, psychisch welzijn, seksualiteit, veiligheid...) of geïntegreerd vanuit L.O. (doe-opdracht, samenwerkingsopdracht, een mars, een verkennende fietstocht door de buurt,...).
- Burgerschap: als inhoudelijke insteek (identiteit, diversiteit, mensenrechten, sociale rechtvaardigheid,...) of geïntegreerd vanuit andere vakken of de schoolwerking (participatie, argumentatie, in dialoog gaan...). Insteken uit sociale rechtvaardigheid, de verdeling van rijkdom in de wereld en duurzaamheid kunnen overigens vlot gelinkt worden aan de economisch-financiële competentie (cluster 11), die zo ook mee in het vakdoorbrekend projectwerk kunnen getrokken worden.
- Ondernemingszin: als inhoudelijke insteek (duurzaamheid, de rol van ondernemerschap in de samenleving), geïntegreerd in opdrachten (creatieve oplossingen bedenken en uitvoeren,...) of in een reflectiefase (reflecteren over talenten en interesses naar aanleiding van gedaan projectwerk).
- Cultureel bewustzijn: als prikkel (kunst als 'aftrap' voor een project), geïntegreerd vanuit andere vakken (expressie, presentatie,...), als verkenning van de eigen of andermans mening, of als actie (doe-opdrachten met een creatieve en/of muzische insteek).

In de volgende hoofdstukken focussen we voornamelijk op de laatste groep eindtermen, al dient daarbij gezegd:

- Dat *alle* eindtermen, zowel de inhoudelijke als de transversale, een inspiratiebron kunnen zijn voor projectwerk als thema of als procesdoel (en dus ook volledig gerealiseerd kunnen worden binnen een projectmatig kader).
- Dat de sociaal-relatieve competentie, de digitale competentie en de leercompetentie ook meegenomen zijn in de rapportagetools die later worden aangereikt.

3

Hoe verdelen we de eindtermen op onze school?

Vóór de modernisering schreef de overheid voor welke vakken instonden voor welke eindtermen. Deze koppeling heeft de overheid losgelaten. Dit creëert enerzijds meer vrijheid voor de scholen, maar verhoogt ook de noodzaak tot afstemming binnen het team. Scholen dienen dus de oefening te maken:

- Welke vakken(clusters) de school gaat aanbieden. (Let wel: hiervoor dient de school in de lessentabel de officiële benamingen uit het vakkendecreet te gebruiken.)
- Welke projecten de school gaat aanbieden. (Al dan niet zichtbaar in de lessentabel; zie hoofdstuk 4 voor mogelijke scenario's.)
- Welke eindtermen binnen welk(e) vak(ken) worden gerealiseerd (met daarbij aandacht voor waar de eindterm aangebracht wordt, waar ingeoeffend en waar geëvalueerd).
- Welke eindtermen binnen welk(e) project(en) worden gerealiseerd (met daarbij aandacht voor waar de eindterm aangebracht wordt, waar ingeoeffend en waar geëvalueerd).
- Hoe de verdeling van de eindtermen binnen de graad wordt georganiseerd: wat komt in het eerste jaar van de graad, en wat in het tweede jaar?

OVSG stelt een handige plannings- en verdelingstool ter beschikking. Eens de verdeling gemaakt is, krijgt de lessentabel vorm en weten de individuele vakcollega's welke eindtermen bij hen belanden. Op basis hiervan kunnen zij hun jaarplanning uittekenen. De Navigator op Smartschool helpt daarbij als ondersteuning voor de leerkracht en als ondersteuning voor de coördinator, die zo een overzicht over het geheel houdt.

Bij het hanteren van vakdoorbrekende projecten, is het belangrijk om in het achterhoofd te houden dat ook de levensbeschouwelijke leerkrachten hun bijdrage mogen leveren aan het realiseren van eindtermen in de basisvorming. Daarbij geldt wel dat leerkrachten LBV nooit alleen verantwoordelijk mogen zijn voor de complete realisatie (aanbrengen, inoefenen, evalueren) van een eindterm. Schoolteams – inclusief de levensbeschouwelijke leerkrachten – kunnen wel bekijken hoe ze samen eindtermen aanbrengen, inoefenen en evalueren. Het meest aangewezen kader vanwaaruit leerkrachten LBV kunnen ingezet worden in vakdoorbrekende projecten is dat van de interlevensbeschouwelijke competenties. Deze competenties vinden immers nauw aansluiting bij zaken die gaan over identiteit, morele oordeelsvorming, dialoogvaardigheid en het erkennen van diversiteit. Bovendien zijn ze dezelfde voor alle levensbeschouwingen.

4

Hoe kunnen we als school vakdoorbrekend projectwerk organiseren?

In dit hoofdstuk focussen we vooral op de schoolorganisatie. We willen tonen hoe je vakdoorbrekend projectwerk als schoolleider en team concreet in je school kan inbedden. Deze lijst is uiteraard niet volledig, maar het toont wel de verschillende mogelijkheden die je als school hebt – en die zijn heel breed. Bovendien geven we voor elk van de hier genoemde scenario's de voor- en de nadelen, zodat je eventueel ook oordeelkundig gebruik kan maken van de verschillende mogelijkheden.

Uiteraard kan je voor verschillende projecten verschillende aanpakken hanteren. Je kan de verschillende scenario's dus combineren tot een hybride systeem op maat van jouw school. Je kan een onthaalweek perfect combineren met een langer traject vanuit de lessen en een paar projectdagen in de loop van het jaar. Of je kan een projectruimte in het lessenrooster combineren met een gezamenlijke kick-off en een gezamenlijke afsluit. Vanuit de verschillende scenario's willen we scholen aanmoedigen om zelf te zoeken naar een optimale organisatie die door de leerlingen en het team als doelgericht, transparant en afwisselend wordt ervaren.

Scenario 1: lessenrooster behouden, leerkrachten maken onderlinge afspraken

Organisatorisch is dit de minst ingrijpende manier om vakdoorbrekend werk te installeren. Ze creëert ook weinig wrevel bij collega's over wegvallende lessen, en maken onmiddellijk duidelijk aan collega's dat projectwerk niet 'bovenop' de vakspecifieke eindtermen komt, maar gelinkt wordt aan hun eigen vakinhouden. Deze aanpak heeft ook als voordeel dat leerlingen een langere periode met een project bezig zijn vanuit verschillende invalshoeken, waardoor ze ook attitudinaal de tijd krijgen om te groeien in een project.

Collega's maken in dit systeem best vooraf een goed afgestemde tijdslijn wie wanneer binnen zijn vak tijd maakt om een bepaald onderdeel van het project te realiseren. Leerkrachten kunnen binnen dit systeem een combinatie maken van vakgebonden evaluatie (kijken of de leerling de leerstof van de les kent en heeft begrepen) en meer globale evaluaties aan de hand van een portfolio, grotere synthesevragen en dergelijke.

Een nadeel van deze aanpak is dat leerlingen niet de kans krijgen om eens grondig een langere periode aan één stuk in een onderwerp te duiken. Ook voor coördinatie tussen de verschillende collega's is een goede afstemming nodig. Vaak is het voor de volgorde belangrijk dat collega's zich strikt aan een tijdschema houden. Er moet dus best wat buffer ingecalculiseerd worden voor zieke collega's, een onvoorziene gebeurtenis en dergelijke, zodat de planning niet voortdurend moet worden bijgestuurd. Als je bovendien gebruikmaakt van externen

voor een workshop, een getuigenis, een schoolbezoek of dergelijke, is dit moeilijker in te plannen als de lessen gewoon doorgaan. Het kan dus uiteindelijk toch aangewezen zijn om de bestaande lessenrooster toch af en toe tijdelijk te verlaten om een uitstap, een gastles en andere activiteiten in het kader van het project mogelijk te maken.

Scenario 2: vaste vakdoorbrekende projectruimte in het lessenrooster

Als school kan je ervoor kiezen om in het lessenrooster een aantal uren te reserveren om wekelijks aan een vakdoorbrekend project te werken. Bij voorkeur wordt deze ruimte door een groep collega's ingevuld, die dan hun vakkennis kunnen inzetten op het moment dat het relevant is voor het project.

Het voordeel van deze manier van werken is dat er een wekelijkse flow in het project gehandhaafd blijft voor de leerlingen, en dat collega's geen rekening moeten houden met interferentie met hun eigen vak. Schoolorganisatorisch biedt deze aanpak ook de mogelijkheid om verschillende leerjaren, studierichtingen of zelfs finaliteiten samen te zetten en flexibel te organiseren. Bovendien is er in een vaste projectruimte ook de mogelijkheid om remediëring en verdieping structureel in te bouwen, en zelfs om leerlingen in deze ruimte van verschillende studierichtingen te laten proeven door een gevarieerde inzet van collega's.

Een nadeel van deze manier van werken is dat collega's geen volledig vast lessenrooster hebben, en er dus wat flexibiliteit van het team gevraagd wordt. Bij grotere groepen moeten leerkrachten zich ook engageren tot co-teaching, of leerlingen via een doorschuifstelsel en verschillende groepen opdelen. Het is binnen een projectruimte bovendien ook lastig om een langere schooluitstap te plannen in het kader van een project.

Scenario 3: projectweken

Een projectweek biedt de school de kans om de gebruikelijke lessen op te schorten en leerlingen dynamisch rond een thema te laten verdiepen. Uiteraard kan je een projectweek houden op het niveau van een klas, een leerjaar, of zelfs de hele school.

Een projectweek biedt het voordeel dat leerlingen makkelijk kunnen meegenomen worden in een breder verhaal. Voor leerkrachten geeft het ook duidelijkheid dat ze in een bepaalde week hun lessenrooster verlaten en zich volledig op een nieuwe inhoud storten. Een projectweek schept tot slot ook de kans om de talenten van het team optimaal in te zetten in functie van wat leerlingen op dat moment in hun leerproces nodig hebben.

Een nadeel van een projectweek – zeker een groots opgevatte – is dat het veel planning vooraf vergt om alles qua leerkrachtenuren en infrastructuur goed te laten verlopen. Ook van de leerkrachten vraagt het enige flexibiliteit, omdat zij de flow van het project dienen te volgen in plaats van hun eigen uurrooster. Tot slot heeft een projectweek ook tot nadeel dat leerlingen die net dan een week afwezig zijn veel inhaalwerk te leveren hebben om de doelen te behalen.

Scenario 4: projectdagen

Projectdagen die doorheen het jaar opduiken geven de gelegenheid om de gebruikelijke lessen minder ingrijpend op te schorten. Vanzelfsprekend zijn de gehelen die op een projectdag gerealiseerd kunnen worden kleiner dan in een projectweek, maar je kan een langer project ook in verscheidene losstaande projectdagen opdelen.

Het voordeel ten opzichte van projectweken is dat het planningsgedeelte iets behapbaarder is voor individuele projectdagen, en dat afwezige leerlingen minder leerstof in één keer moeten inhalen. Een nadeel is dat de flow van een groter project telkens weer afgesloten wordt op het eind van een projectdag.

Scenario 5: gezamenlijke kick-off, aandacht binnen de eigen les, gezamenlijke afsluit

Een combinatie tussen projectdagen en een vakgerichte benadering. Als school kan je kiezen om een bepaalde vakdoorbrekende focus te leggen (bijvoorbeeld op vreedzaam communiceren), hierrond met het team een kick-offmoment te beleggen waarop leerlingen het algemene kader meekrijgen, en dan vanuit de diverse vakken linken leggen naar dit algemene thema (leesteksten, rekenoefeningen, een onderzoeksopdracht, een presentatie, een inhoudelijke link binnen wetenschappen,...). We bevelen ook aan om bij een dergelijke aanpak te streven naar een gezamenlijk eindproduct en afsluit, zodat leerlingen ook in deze projectaanpak een zekere spanningsboog ervaren en tevreden kunnen zijn met een gezamenlijke mijlpaal op het eind.

Scholen kunnen bijvoorbeeld per trimester een thema kiezen, hierrond een gezamenlijk aanbod uitwerken, en vervolgens zelfstandig vanuit hun lessen linken naar dit specifieke thema. De thema's moeten dan wel zo gekozen zijn dat ze concreet genoeg zijn, dat ze niet gekunsteld aanvoelen bij de leerlingen, en dat ze zelf ook ruimte hebben om actie te ondernemen in de loop van het thema.

Het voordeel van deze aanpak is dat elke leerkracht wat meer autonomie krijgt om inhoudelijke linken te zoeken naar het gezamenlijke thema (en dus minder afhangt van de collega's), en dat zowel voor aanbod als evaluatie een paar voortrekkers in het team de gezamenlijke basis kunnen uitwerken.

Het nadeel van deze aanpak is dat veel initiatief bij de individuele leerkracht wordt gelegd, en dat coördinatie moeilijker is. Deze aanpak wordt dus best aangevuld met een project waarin leerkrachten ook echt samenwerken om doelen bij de leerlingen te realiseren. Deze aanpak vraagt van leerkrachten ook wat flexibiliteit om hun jaarplanning zo te organiseren dat ze op dat moment de leerdoelen plannen die het meest overeenkomen met het schoolthema. De school moet in dit scenario ook aandacht hebben voor de balans tussen vakspecifieke evaluatie door de leerkracht en een gezamenlijke evaluatie en rapportage door het team.

5

Waarom is een projectmatige aanpak voor burgerschapsvorming verkieslijk boven een thematische aanpak?

Het verschil tussen een projectmatige aanpak en een thematische laat zich als volgt samenvatten:

PROJECTMATIG	THEMATISCH
Vertrekt vanuit een bepaalde vraag- of probleemstelling waarop het project een antwoord moet geven.	Vertrekt vanuit een bepaald thema.
Leerkrachten werken samen aan een afgestemde lessenreeks die logisch op elkaar voortbouwt en een bepaald einddoel voor ogen houdt.	Leerkrachten stemmen hun individuele lessen af op een afgesproken thema; er is geen doelgericht 'leerpad' dat doorheen de lessen loopt.
Werkt toe naar een globaal eindproduct (oplossing, eindoordeel, charter, object,...); uiteraard kan er een kleine uitweiding zijn, maar het einddoel is voor iedereen helder en wordt op een doelgerichte manier bereikt.	Werkt niet toe naar een globaal eindproduct (mogelijks wel binnen individuele lessen, maar niet in het geheel).
Vergt planning en afspraken vooraf om een goede flow te garanderen.	Is redelijk vrijblijvend, omdat de individuele kennisonderdelen uit de verschillende vakken geen onderling verband vertonen.
Probleemstelling => Les A => Les B => Les C => ... => Les K => Les L => Eindoordeel en eindproduct	<pre> graph TD THEMA --- VAK_A[VAK A] THEMA --- VAK_B[VAK B] THEMA --- VAK_C[VAK C] THEMA --- VAK_D[VAK D] THEMA --- VAK_E[VAK E] THEMA --- VAK_F[VAK F] THEMA --- VAK_G[VAK G] THEMA --- VAK_H[VAK H] </pre>

De projectmatige aanpak vraagt meer planning en afstemming tussen collega's, maar heeft wel notoire voordelen ten opzichte van een thematische aanpak:

- De leerlingen zijn doorgaans meer gemotiveerd wanneer de lessen een duidelijke flow hebben en richting een duidelijk eindproduct leiden.
- De leerlingen worden getraind om grotere lijnen en rode draden te zien in de leerstof, wat maakt dat ze bewuster leren en meer zelfgestuurd problemen leren aanpakken.
- De leerlingen leren dat ze kennis van verschillende vakken gericht moeten inzetten om een volledig beeld van een problematiek te verwerven.
- De leerlingen krijgen als het ware een simulatie van wat het is om je als actieve burger in een thema te verdiepen, zich er een oordeel over te vormen en tot gepaste actie over te gaan. Door dit regelmatig in hun leerloopbaan te herhalen, maken we hen competent om zelf als burger op onderzoek te gaan naar politiek complexe thema's die hen aanbelangen alvorens daar een mening over te ontwikkelen.
- Leerkrachten hoeven niet zelf een hele spanningsboog in hun eigen lessen te creëren, maar kunnen hun lessen plaatsen in een groter geheel, en weten van elkaar welke voorkennis ze bij de leerlingen mogen veronderstellen en wat zij aan kennisopbouw of ervaring worden geacht bij te dragen om het project aan een volgende collega over te dragen.
- Door het gezamenlijk vormgeven van het leerproces en het toewerken naar een eindresultaat, zal het voor elke leerkracht ook evidentier zijn om hun individuele evaluaties samen te leggen en tot een globale beoordeling van elke leerling te komen.

6

Hoe helpt het WELT-schema om geïntegreerd samen te werken?

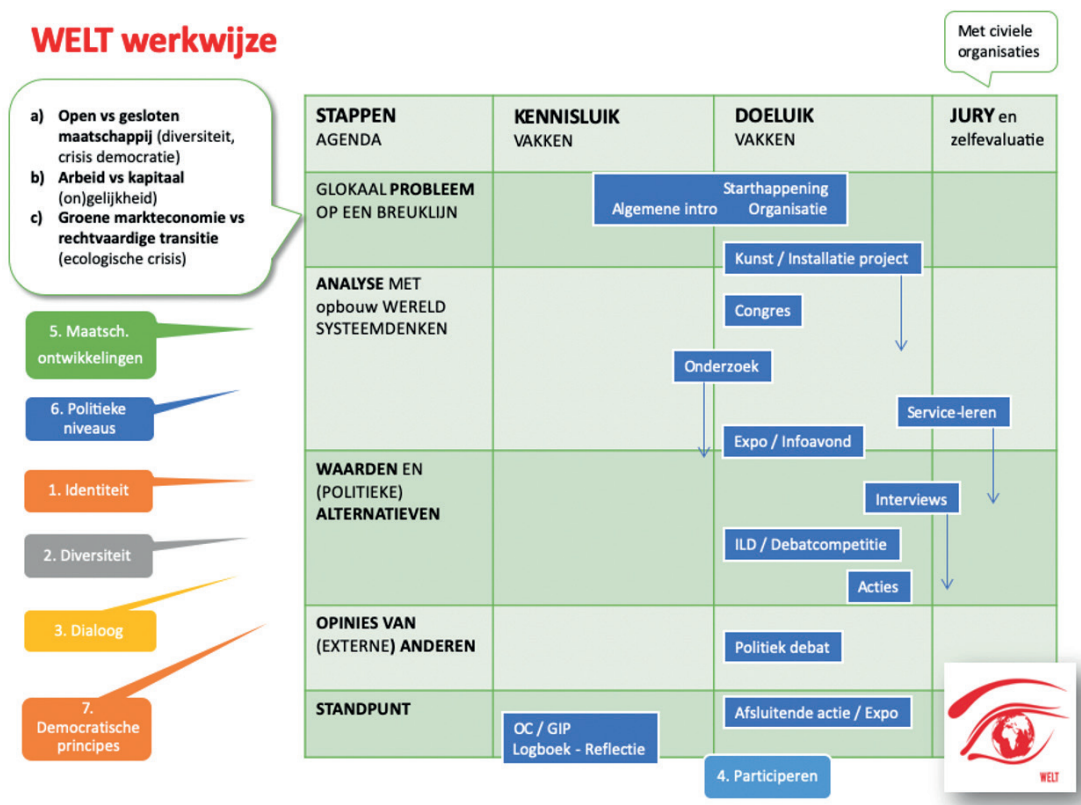
Een werkwijze voor teamteaching die zowel kan worden ingezet bij ieder scenario voor vakdoorbrekend werken als gebruikt kan worden om positieve elementen van verschillende scenario's uit hoofdstuk 4 zinvol te combineren, is '**Wereld Educatie Leren voor de Toekomst**' (WELT).

WELT is een integrale methode voor kritische (wereld)burgerschapseducatie die alle schoolfactoren die burgerschap beïnvloeden aanwendt om leerlingen een verantwoorde keuze te leren maken bij kwesties die de samenleving verdelen. Daarbij worden steeds verschillende vakken betrokken die voor een 10% van de jaarlijkse lestijd samenwerken aan de constructie van 'de brede school voor wereldburgers'.

Idealiter wijst deze werkwijze voor vakdoorbrekend werken alle vakken in het curriculum van een jaar of een graad (van een of meer studierichtingen) een of meer plaatsen toe aan de hand van een stappenplan voor moreel oordelen, een kennisluik, en een doeluik met daarin een reeks standaardonderdelen van co-teaching die een groot deel van de (vakdoorbrekende) eindtermen kunnen helpen realiseren.

Dit korte overzicht maakt ook meteen duidelijk dat de verschillende fasen en standaardonderdelen 'automatisch' ook de bouwstenen van de sleutelcompetentie burgerschap verdelen (de tekstballonnetjes in het WELT schema) en deze aanwenden als overkoepelende doelstellingen.

WELT werkwijze

In het kennisluik en het doeluik zitten respectievelijk de meer theoretische en de meer praktische vakken, die telkens vakgebonden eindtermen combineren met vakdoorbrekende. Het stappenplan organiseert de vakken verder als volgt:

- De introductie van het ‘Probleem’ en een eerste vooruitblik (in het standaardonderdeel ‘Starthappening’) gebeuren best in co-teaching met zoveel mogelijk deelnemende vakleerkrachten.
- Tijdens de ‘Analyse’ van het probleem komen in het kennisluik vooral PAV of de wetenschappelijke vakken aan bod die zich richten op de beschrijving en/of verklaring van het probleem (met over de jaren een toenemende aandacht voor de (wereld)systemische factoren en de politiek verantwoordelijke niveaus). Tegelijk start in het doeluik het standaardonderdeel ‘Kunst-of Installatieproject’, eventueel als GIP of gekoppeld aan de onderzoekscompetentie die beide, net als stageonderdelen of een luik ‘Service-leren’, ook in het WELT project geïntegreerd kunnen worden. Zijn na enige tijd de leerlingen van de hogere jaren voldoende in het probleem ingeleid, dan kan men de leercompetenties trachten verdiepen door in het standaardonderdeel ‘Congres’ een lezing of colloquium bij te wonen. Kunnen ook enkele voorlopige resultaten worden getoond, dan kan men de analysefase besluiten met een tussentijdse ‘Expo’ of ‘Infoavond’. Daarbij kan ook de ‘Jury’ (participerende leerkrachten, middenveldorganisaties en social profit bedrijven) een eerste keer het ‘Logboek’ (portfolio’s met o.a. reflecties) van de leerlingen en de vakgebonden evaluaties overlopen, en kunnen ook ouders, vrienden en buurtbewoners worden uitgenodigd. Deze laatste standaardonderdelen kunnen best in co-teaching worden gegeven.

- Pas nadat men het probleem goed begrijpt, gaat men in de derde fase ‘Waarden en alternatieve oplossingen’ meer aandacht schenken aan de ethische componenten ervan. Hier kunnen in het doeluik de taalvakken een belangrijke rol spelen door het integreren van een onderdeel ‘Interviews’ (met eventuele slachtoffers van het probleem), dat vaak de betrokkenheid van de leerlingen helpt vasthouden in WELT projecten die over meerdere weken of maanden lopen. Ook de levensbeschouwelijke vakken spelen hier een centrale rol door het organiseren van een ‘ILC subproject’ en/of een ‘Interlevensbeschouwelijke dialoog’ die zich buigt over de morele en ideologische aspecten van (mogelijke oplossingswijzen voor) het probleem: hoe verhouden die zich tot fundamentele waarden, mensenrechten en de democratie, welke kan ik vanuit mijn levensbeschouwing ondersteunen, hoe kan ik daar als burger toe bijdragen? Aan het eind van deze fase kan men, eventueel terug voor de jury, de reeds verworven kennis en inzichten hernemen en samenbundelen in de voorbereiding en uitvoering van een ‘Debatcompetitie’ rond goed gekozen stellingen.
- In de fase ‘Opinies van anderen’ verzekert men het democratische gehalte van de werkwijze. Door tijdens het project, in zoveel mogelijk onderdelen, de leerlingen voldoende tijd en ruimte te geven voor eigen inbreng en reflectie, gaat men indoctrinatie tegen en verhoogt men de participatie. Maar door in deze fase ook naar de mening te vragen van experts die nog niet aan bod zijn gekomen, of door een politiek debat te organiseren tussen verenigingen of partijen, geeft men de democratie zijn volle aandeel in deze integrale vorm van burgerschapseducatie.
- Tijdens een afsluitende fase ‘Standpunt’ komt de jury een derde keer samen om het finale toonmoment bij te wonen waarop de leerlingen (over de jaren in toenemende mate) zelfgestuurd de leerlijn van hun project en de resultaten van hun deelprojecten presenteren en daarbij hun eigen mening kenbaar maken.

Wat zijn goede thema's om met onze doelgroep vakdoorbrekende projecten te organiseren?

Bij de keuze voor thema's voor vakdoorbrekende projecten houd je bij voorkeur rekening met:

- De mate waarin het onderwerp zich ertoe leent om **vele vakken of eindtermclusters** te betrekken (eventueel mits enige creativiteit, maar zonder dat het gekunsteld aanvoelt).
- De mate waarin het onderwerp, of althans de inleidende insteek, aansluiting vindt bij de **leefwereld** van de jongeren: kan de impact van een maatschappelijk onderwerp, hoe abstract ook, tastbaar tot bij de jongeren gebracht worden, zodat ze zich ertoe aangesproken voelen? Wat in de eerste graad nog heel abstract is, kan in de tweede of derde graad wel pertinent worden; je kan thema's dus best ook als een leerlijn aan elkaar rijgen (ook al om overlap en al te zeer terugkerende thema's in het curriculum te vermijden).
- De mate waarin het onderwerp ook een **politieke dimensie** kan krijgen, zodat jongeren inzien dat een betere samenleving niet alleen afhangt van hun persoonlijke standpunten en keuzes, maar ook van de politieke en collectieve keuzes die de gemeenschap maakt (in het stemhokje, en nadien, via volksvertegenwoordiging, in de diverse regeringen en opposities).
- De mate waarin het onderwerp aansluit bij een of meerdere van de volgende insteken:
 - > **Sociale rechtvaardigheid:** rijk en arm, gelijkwaardigheid, mensenrechten, solidariteit, digitale inclusie, de rol van zorg, sociale zekerheid, ondernemers en arbeiders,...
 - > **Democratie:** democratische principes, vrijheid, opbouw van de samenleving, rechtspraak, buurtverenigingen en belangengroepen, burgerrechten en (il)legalen,...
 - > **Conflict:** oorlog en vrede, oordeelsvorming en conflicthantering, communicatie, sociale vaardigheden, meningsverschillen, pestgedrag, polarisatie, ordehandhaving,...
 - > **Diversiteit:** racisme en uitsluiting, etnische verschillen, culturele verschillen, gender en seksualiteit, mensen met een handicap, levensbeschouwelijke verschillen,...
 - > **Duurzaamheid:** gezondheid, klimaat, groene transitie, ecorealisme, verkeer, vegetarisme, energieverbruik, Noord-Zuidsolidariteit, vluchtelingenproblematiek,...

Het is aan te raden om elk project een hoofdinsteek te geven (om de jongeren een duidelijke kapstok aan te reiken), maar uiteraard kunnen er ook subthema's uitgewerkt worden binnen deze globale insteek. Bijvoorbeeld: racisme gelinkt aan middenveldorganisaties, diversiteit gelinkt aan gelijke onderwijskansen, vreedzame communicatie naar aanleiding van protesten over vrije meningsuiting, een opiniestuk over de liberale rechtstaat naar aanleiding van de vluchtelingenproblematiek,...

Hieronder geven we 18 rudimentaire fiches die de opbouw van zes projecten per graad weer geven. Uiteraard kunnen de individuele lessen en insteken aangepast worden aan de interesses, de studiedomeinen en het niveau van de jongeren. Bovendien kan je als schoolteam jaarlijks op zoek gaan naar een nieuwe actuele prikkel om het thema bij de jongeren binnen te brengen (een starthappening, een speech, een workshop, een film, een krantenartikel,...). Dit betekent echter niet dat een project jaarlijks helemaal hertekend moet worden. Vaak gaat het over het actualiseren van de prikkel en het updaten van de gebruikte data in de les (indien van toepassing).

Op het [medewerkersportaal](#) van het Stedelijk Onderwijs, onder de tabs “modernisering secundair onderwijs < transversale projecten” zijn de zes projecten voor de eerste graad uitgeschreven tot op het niveau van individuele lesvoorbereidingen. Bij de concrete implementatie op scholen hebben we vastgesteld dat het niveau van deze lessen voor sommige doelgroepen iets te hoog gegrepen zijn. De lesvoorbereidingen kunnen dus ook evenzeer als inspiratiebron dienen voor de hogere graden.

Sommige van onderstaande voorbeelden zijn gebaseerd op de opdrachten van laatstejaarsstudenten van de Educatieve Bachelor SO van de AP Hogeschool Antwerpen in het WELT designlab.

Diversiteit in het onderwijs, levenslessen en levenslang leren

DOELGROEP 1e graad, mits aanpassingen ook in andere graden
DUURTIJD ongeveer 30 lesuren

BETROKKEN SLEUTELCOMPETENTIES BASISVORMING

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 15, 16 (detail op medewerkersportaal).

KORTE INHOUD

Grootstedelijk onderwijs anno 2021 is anders dan enkele decennia geleden. Een van de grote veranderingen is de grote diversiteit onder de leerlingen. Dit geeft uitdagingen, maar ook kansen om van elkaar te leren. De leerlingen onderzoeken in dit project de diversiteit in Antwerpen, en koppelen dit aan reflecties over een open en een gesloten samenleving. Concreet staan leerlingen stil bij historische en actuele voorbeelden van democratieën en dictaturen, en beleven ze voor- en nadelen van beide systemen. Daarna leggen ze zich toe op leren van elkaar, en verzamelen ze levenslessen bij elkaar en de buurt, enerzijds om de verscheiden levenservaring in de klas naar boven te halen, anderzijds om te werken aan wederzijdse waardering en verbondenheid.

	Kennisluik	Doeluit	Evaluatie en jury
Probleemstelling	Klasfoto's van vroeger en nu vergelijken	Debat: 'vroeger was lesgeven/-volgen makkelijker'	Evaluatie met debatfiche
Analyse	Diversiteit in Antwerpen onderzoeken adhv data	LBV belevings-oefening "Gelijkenissen en verschillen in de klas"	Kennistest
Waarden en alternatieven	<ul style="list-style-type: none"> Vergelijking dictatuur-democratie: Egypte, Griekenland, Noord-Korea, België Opzoekopdracht kinderrechten 	Inleving: 'een militaire oefening op democratische en dictatoriale wijze'	<ul style="list-style-type: none"> Inzet voor militaire oefening Kennistest Zelfstandige opdracht kinderrechten
Opinies van anderen	Workshop 'anderems levenslessen'	<ul style="list-style-type: none"> Interviews van drie dierbaren over levenslessen Levenslessencollage 	<ul style="list-style-type: none"> Huistaak Beoordeling collage
Standpunt	<ul style="list-style-type: none"> Uitwisseling eigen levenslessen Kettingbrief Verspreiding kettingbrief berekenen Reflectieoefening 	<ul style="list-style-type: none"> Powerpointpresentatie Kettingbrief opstellen Levenslessententoonstelling 	<ul style="list-style-type: none"> (Peer)evaluatie presentatie Vorm en stijl kettingbrief OVUR-fiche Kennistest vraagstukken

Verkeer en luchtkwaliteit

DOELGROEP 1e graad
DUURTIJD ongeveer 35 uren

BETROKKEN SLEUTELCOMPETENTIES BASISVORMING

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 15, 16 (detail op medewerkersportaal).

KORTE INHOUD

Verkeersopvoeding maakt niet alleen een cruciaal deel uit van de brede vorming van jongeren, het kan jongeren ook aanzetten tot kritisch denken over de omgeving, gezondheid, veiligheid en duurzaamheid. Het geeft jongeren ook een concrete stem om in de nabijheid van hun eigen omgeving geïnformeerd inspraak te hebben in wat er goed is, en wat er beter kan. Dit project begeleidt jongeren doelbewust naar een concrete verkenning van de omgeving, naar de dagdagelijkse gevolgen van druk verkeer in de stad (verlies, gezondheid, veiligheid) en naar maatschappelijke acties ter verbetering van de verkeersveiligheid rond de school.

VOORBEELD PROJECTAANPAK IN WELTSHEMA

	Kennisluik	Doeluit	Evaluatie en jury
Probleemstelling	Omgaan met verlies in het verkeer	<ul style="list-style-type: none"> Starthappening film "Booster" Opstart verkeerscampagnes 	<ul style="list-style-type: none"> Takenbladen vzw Rondpunt Reflectiefiche ILC Reflecties
Analyse	<ul style="list-style-type: none"> Verkeersongevallen in cijfers Heirbanen Finding your way in traffic Antwerpen NO2 hot spot 	Verkeersveiligheid rond de school in kaart brengen	<ul style="list-style-type: none"> Kennistesten Takenbladen
Waarden en alternatieven	Milieuvriendelijk verkeer	Een verkeersplan opstellen voor de school	<ul style="list-style-type: none"> Kennistesten Takenbladen
Opinies van anderen	Verkeer tussen meerderheid en oppositie	Verwerken aan campagnes met politieke insteek	Reflecties
Standpunt		<ul style="list-style-type: none"> Voorbereiding toonmoment en presentaties "In de weer met verkeer" toonmoment 	<ul style="list-style-type: none"> Genodigden en directies Opvolging plannen in de leerlingenraad Eindbeoordeling vanuit toonmoment

Mars meets Venus, gendergelijkheid op school

DOELGROEP 1e graad, kan ook in hogere graden, maar dan komt er een sterkere politieke dimensie in het project (vb. armoede bij alleenstaande moeders, quota voor topfuncties,...).

DUURTIJD ongeveer 35 lessen

BETROKKEN SLEUTELCOMPETENTIES BASISVORMING

1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 13, 15, 16 (detail op medewerkersportaal).

KORTE INHOUD

Bij het ontluiken van een doorgedreven besef van hun seksualiteit hebben jongeren – zowel jongens als meisjes – behoefte aan een kader om op een constructieve manier met elkaar om te gaan. In dit project verwerven jongeren inzicht in de historische en hedendaagse verhoudingen tussen mannen en vrouwen, en werken ze samen aan een genuanceerd en begripvol beeld over gender, rollenpatronen en vrijheid. Dit vertalen ze dan ook samen naar de klas- en schoolpraktijk.

VOORBEELD PROJECTAANPAK IN WELTSHEMA

	Kennisluik	Doeluit	Evaluatie en jury
Probleemstelling	Komen mannen van Mars en vrouwen van Venus?	Trigger: Lichamelijke “Battle of the sexes”	<ul style="list-style-type: none"> Evaluatiefiche “Battle of the sexes” Reflectiefiche over hokjesdenken
Analyse	Stereotypes en rolverwachtingen van mannen en vrouwen	Persona’s maken	Stellingenspel en debatfiche
Waarden en alternatieven	Hebben jongens en meisjes gelijke ontplooiingskansen?	Groepswork over 1 van deze 5 thema’s: Opvoeding/Studie(keuzes)/ Vrije tijd/Werk/Gezin	<ul style="list-style-type: none"> Evaluatie portfolio groepswork Evaluatie proces groepswork Kennistest
Opinies van anderen	<ul style="list-style-type: none"> Vrouwelijke wetenschappers Femmes remarquables Presentatie Malala Youssef Historische figuren 	Doeopdracht #Metoo	<ul style="list-style-type: none"> (Peer)evaluatie presentaties Reflectiefiche Kennistest
Standpunt	Gendergelijkheid in ons schoolreglement	<ul style="list-style-type: none"> Minitentoonstelling “gender” Actieplan en campagne “gendergelijkheid op school en in de klas” 	<ul style="list-style-type: none"> Jury ouders – leerkrachten – middenveld Zelfevaluatie EXIT-paneel

Kassablanka: racisme moeten we niet

DOELGROEP 1e graad
DUURTIJD ongeveer 35 uren

BETROKKEN SLEUTELCOMPETENTIES BASISVORMING

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 15, 16 (detail op medewerkersportaal).

KORTE INHOUD

Racisme, hoe latent ook, is een hinderpaal voor het samenleven in superdiversiteit. In dit project verkennen de jongeren hoe racisme impact heeft op het leven van mensen. De film “Kassablanka” dient daarbij als vertrekpunt. Op creatieve en muzische wijze (expressievorm zelf te kiezen in functie van talenten of studierichting) werken ze aan een reflectie over racisme, vooroordelen, het behoren tot één menselijke soort en het aannemen van een open houding tegenover elkaar.

VOORBEELD PROJECTAANPAK IN WELTSHEMA

	Kennisluik	Doeluit	Evaluatie en jury
Probleemstelling	Workshop vooroordelen en stereotypes	<ul style="list-style-type: none"> Starthappening “Kassablanka” Opstarten kunstproject en projectmap 	<ul style="list-style-type: none"> Takenblad bij film School zonder Racisme
Analyse	<ul style="list-style-type: none"> Diversiteit in Antwerpen in cijfers Alle mensen, één familie? Racisme en ongelijkheid, vroeger en nu, hier en elders 	<ul style="list-style-type: none"> Uitstap “de multiculturele stad vandaag” Kunstproject 	<ul style="list-style-type: none"> Takenbladen en reflecties Kennistest
Waarden en alternatieven	<ul style="list-style-type: none"> Galerij van antiracisme Een open houding aannemen bij dialoog 	Kunstproject	Takenbladen
Opinies van anderen	Integratie volgens politici	Integratie, hoe kijk jij ernaar? (ism Atlas)	<ul style="list-style-type: none"> Atlas Kennistest Reflectiefiche
Standpunt		Toonmoment “Kassablanka”	<ul style="list-style-type: none"> Ouders, directie, team, buurt, School zonder Racisme, Atlas Portfolio

Een heel klein beetje oorlog: over conflict en verbindende communicatie

DOELGROEP 1e graad, mits aanpassingen ook in andere graden te gebruiken.
DUURTIJD ongeveer 30 lessen.

BETROKKEN SLEUTELCOMPETENTIES BASISVORMING

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 15, 16 (detail op medewerkersportaal).

KORTE INHOUD

Communicatie is een grote uitdaging wanneer leerlingen op een secundaire school functioneren. Het is bovendien een belangrijke informele oefening voor hoe ze in het latere leven met mensen omgaan. Dit project verkent wat je kan en mag zeggen tegen elkaar en hoe je dat best doet. Bovendien werkt het project bij leerlingen aan het cruciale inzicht dat het onmogelijk is om over alles dezelfde mening te hebben, en dat die onmogelijkheid ons toch niet mag tegenhouden om vreedzaam van mening te verschillen en samen te leven.

VOORBEELD PROJECTAANPAK IN WELTSHEMA

	Kennisluik	Doeluit	Evaluatie en jury
Probleemstelling	Protest songs	Starthappening: “Een heel klein beetje oorlog”	Mindmaps
Analyse	Begrippenkader begrijpen en toepassen: consensus, meningsverschil, vrijheid van meningsuiting,...	Participatief theater: escalatie voorkomen	<ul style="list-style-type: none"> • Kennistest • Portfolio-opdracht “meningsverschillen in de media
Waarden en alternatieven	<ul style="list-style-type: none"> • Universele waarden en mensenrechten • Normen en waarden 	Interviews over stellingen uitvoeren in de (brede) school	<ul style="list-style-type: none"> • Kennistest normen en waarden • Fiche onderzoeksvaardigheid
Opinies van anderen	<ul style="list-style-type: none"> • Presentatie onderzoeksresultaten: consensus vs. Polarisatie in statistiek • Gauche – droit – centre dans la politique belge 	Debattraining rond scherpe stellingen	<ul style="list-style-type: none"> • Kennistest statistiek en stellingen • Advance organizer politieke partijen • Debatfiche
Standpunt	Klascharter: “hoe van mening verschillen”	<ul style="list-style-type: none"> • Training verbindende communicatie • Klasposter maken 	<ul style="list-style-type: none"> • Kennistest verbindende communicatie • Reflectie in portfolio • Klasbeoordeling poster

Digikids: over netiquette, positief sociaal gedrag en digitaal burgerschap

DOELGROEP 1e graad, modules ook over meerdere graden te spreiden.
DUURTIJD modulaire opbouw, dus afhankelijk van de keuzes van het team.

BETROKKEN SLEUTELCOMPETENTIES BASISVORMING

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 15, 16 (detail op medewerkersportaal).

KORTE INHOUD

De digitale wereld maakt onlosmakelijk deel uit van het leven van onze jongeren. Via diverse activerende modules bereidt dit project jongeren voor op een verantwoord, weerbaar en constructief leven, online én daarbuiten.

VOORBEELD PROJECTAANPAK IN WELTSHEMA

Dit project omvat een resem aan werkvormen in insteken, veelal ontleend aan het boek Digitale Burgertjes van Katja Schipperheijn. Met goedkeuring van de auteur is alles herwerkt naar modulaire projecten volgens het WELT-schema op het medewerkersportaal van het Stedelijk Onderwijs Antwerpen, op het kanaal “modernisering secundair onderwijs < transversale projecten”. Teams kunnen zelf een selectie maken en een leerlijn over verschillende jaren en graden construeren.

Een wereld(school) van verschil

DOELGROEP 2de graad (BSO)

DUURTIJD ongeveer 50u

BETROKKEN SLEUTELCOMPETENTIES BASISVORMING

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 16

KORTE INHOUD

Wat als we op school elkaars cultuur doelbewust meer aandacht en ruimte zouden geven? In lijn met recent onderzoek van o.a. Orhan Agirdag (“Onderwijs in een gekleurde samenleving”) naar de meerwaarde van de actief pluralistische school - t.o.v. de kleurenblinde school en de assimilatieschool – dompelt dit WELT project de leerlingen onder in elkaars culturen. Binnen het kader van enkele lessen rond mondialisering en migratie, kijken de leerlingen rond op de eigen school en in de eigen klas, waar ze in hun vakken o.a. sprookjes aanpassen aan de eigen moedertaal, gerechten bereiden van heel ver weg, sporten beoefenen waarvan ze nog nooit hebben gehoord, bouwmaterialen vergelijken voor interieurs die hen met verstomming slaan, kleding bestuderen én maken die ouders van anderskleurige klasgenoten hen komen tonen, muziek beluisteren die maar enkelen in de klas ooit hebben gehoord, ...

Zou hen dat doen verlangen naar een meer gesloten school en wereld, of net niet? En zouden ze in en door hun project ... het schoolreglement willen bijwerken?

Een wereld(school) van verschil (vervolg)

VOORBEELD PROJECTAANPAK IN WELTSHEMA

	Kennisluik	Doeluit	Evaluatie en jury
Probleemstelling		Starthappening Film “Binti”, overzicht, en begin van het schetsboek	Reflecties
Analyse	<ul style="list-style-type: none"> Diversiteit in de eigen school/klas De weg van een migrant Voeding en bereidingswijzen in verschillende culturen Interieurs binnen diverse culturen Cultuurgebonden kledingstijlen 	<ul style="list-style-type: none"> Vluchtelingenspel Sprookje aanpassen in de moedertaal Cultureel kookfestijn Sport en cultuur De interieurcollage Muziek uit ver-nabije culturen Extra muros (MAS): leven en dood in verschillende culturen 	<ul style="list-style-type: none"> Vakgebonden evaluaties Peer-evaluatie
Waarden en alternatieven	ILC/ILD pluralisme en tolerantie	<ul style="list-style-type: none"> Spel: variant op Collage Kampung Een andere cultuurpolitiek op school? 	Vakgebonden evaluatie + peer-evaluatie
Opinies van anderen	<ul style="list-style-type: none"> Gesloten samenlevingen in een (niet zo?) open samenleving Een goed interview 	<ul style="list-style-type: none"> Interactieve cultuurwandeling Antwerpen Interviews cultuurbeleving met (groot)ouders 	Vakgebonden evaluatie + peer-evaluatie
Standpunt		Cultuurmarkt en presentatie van de schetsboeken	Jury

Kansarm maar niet kansloos

DOELGROEP 2e graad (ASO, met satellieten in andere onderwijsvormen)
DUURTIJD ongeveer 40u

BETROKKEN SLEUTELCOMPETENTIES BASISVORMING

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 15, 16

KORTE INHOUD

Het Europees gemiddelde daalde de laatste jaren lichtjes, maar in België nam het aantal kansarmen toe. In 2018 liep 23% van de -18jarigen het risico om in armoede of sociale uitsluiting op te groeien. Dit project bekijkt de kansen van kansarmen van dichterbij, door samenwerking met ervaringsdeskundigen, enkele organisaties die kansarmoede bestrijden, en het inzetten van de taal- en wetenschappelijke vakken bij het onderzoeken van casussen.

Maar bovenal doet het project de leerlingen met een aangehouden reeks reflecties gaandeweg de vraag stellen of het al of niet bestaan van kansarmoede niet veeleer een politieke kwestie is dan een individuele. Daarmee stopt het ongeveer waar het project Arm & Rijk (voor de 3de graad, Fiche 15) begint. In het doe-luik verdelen ze de activiteiten over kinderarmoede, verborgen armoede en daklozen, waardoor dit project op school ook kan uitwaaiëren in een reeks van satelliet-projecten in alle onderwijsvormen. De eenheid kan worden bewaard door een interlevensbeschouwelijke dialoog waarbij de religieuze en vrijzinnige gemeenschappen in Antwerpen wordt gevraagd naar hun standpunt en werking rond kansarmoede, en het toewerken naar een afsluitend toonmoment met een mobiele expo.

Kansarm maar niet kansloos (vervolg)

VOORBEELD PROJECTAANPAK IN WELTSHEMA

	Kennisluik	Doeluit	Evaluatie en jury
Probleemstelling		Starthappening “Gezichten van kansarmoede”	Reflecties
Analyse	<ul style="list-style-type: none"> Kansarmoede op de arbeidsmarkt, in het onderwijs, op de huisvesting-markt Was er altijd en overal (eventueel) kansarmoede? 	<ul style="list-style-type: none"> Multidisciplinair groepswork: onderzoek van casussen Sub-projectlijn kinderarmoede Sub-projectlijn verborgen armoede Sub-projectlijn daklozen 	<ul style="list-style-type: none"> Vakgebonden evaluatie (kennistoets) I.s.m. OCMW/vzw ST-AN/ armentekort Fiche onderzoeks-vaardigheid Reflecties
Waarden en alternatieven	Kansarmoede en mensenrechten	Rollenspel. Voor- en nadelen van: giften, housing first, een job, ...	Reflecties
Opinies van anderen		Interlevensbeschouwelijke dialoog: kunnen we politiek afzijdig blijven?	<ul style="list-style-type: none"> ILCOS vzw Reflecties
Standpunt		Mobiele expo: de satellieten in woord en beeld	Jury (leerkrachten + advies van organisaties, ouders, buurt)

Afvalfabet

DOELGROEP 2e graad (TSO, BSO)

DUURTIJD ongeveer 50u

BETROKKEN SLEUTELCOMPETENTIES BASISVORMING

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 15, 16

KORTE INHOUD

Hoe komt het toch dat we zoveel weggooien? Verschillende schoolvakken slaan de handen ineen voor een ontleding van onze (over)consumptiemaatschappij. Ze vertrekken van de film over “de Muffin man” (die zijn strijd tegen voedselverspilling tot in het Hof van Beroep te Gent bracht) en het daaraan gekoppelde lespakket van Intradura. Afwisselend met lessen in het kennisluk over overshoot day, ecologische voetafdruk, afvalbergen, honger en voedseloverschotten, leggen de leerlingen in het doe-luik contacten met buitenlandse scholen om de afvalproblematiek te vergelijken, maken ze een uitstap naar het recyclagepark, leren ze koken met buitenbeentjes, bouwen ze een website rond afval en mogelijke oplossingen, ...

Deze lessen volgen elkaar doelbewust snel op, om in de levensbeschouwelijke vakken het effect van de bezinning op de onophoudelijke groei en de verstoring van onze relatie met het milieu te vergroten. Vervolgens maken de leerlingen een alfabet in hele grote letters, die ze maakten van alle afval die ze verzamelden, en stellen ze enkele experts en jonge politici de vraag hoe we de groeiende afvalbergen onder controle kunnen krijgen.

Afvalfabet (vervolg)

VOORBEELD PROJECTAANPAK IN WELTSHEMA

	Kennisluik	Doeluit	Evaluatie en jury
Probleemstelling		Starthappening “De Muffin Man” ; opstart website project	<ul style="list-style-type: none"> • I.s.m. Intradura • Reflecties
Analyse	<ul style="list-style-type: none"> • Overshoot day • Afvalbergen en voedseloverschotten in cijfers en tabellen • Rapport: Afvalbestrijding in binnen- en buitenland 	<ul style="list-style-type: none"> • Recycleren (extra muros) • Buitenbeentjes • Bevraging van leerlingen 	<ul style="list-style-type: none"> • Vakgebonden evaluaties • Reflecties
Waarden en alternatieven	Het milieu: een hoop grondstoffen voor onze spullen?	<ul style="list-style-type: none"> • Competitiedebat • Afvalbeleid op school 	Leerlingenraad
Opinies van anderen	Politieke partijen, voedseloverschot en afval	Politiek debat “Zijn we de controle echt kwijt?”	Reflecties
Standpunt		Afvalfabet en de website	Jury (leerkrachten + advies van organisaties, ouders, buurt)

De schooltuin

DOELGROEP 2e graad (2de jaar)

DUURTIJD ongeveer 60u.

BETROKKEN SLEUTELCOMPETENTIES BASISVORMING

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 15, 16

KORTE INHOUD

Kan je als school gebruik maken van een of meer lapjes grond, een oud atelier, stuk speelplaats of groot klaslokaal met mogelijkheden voor ecologische stadslandbouw, dan kunnen vakleerkrachten, school- en leerlingenraad de handen in elkaar slaan om een echte oefenruimte voor een betere toekomst te maken: de schooltuin. Rond de constructie van de moestuin (en eventueel andere daaraan gekoppelde initiatieven zoals een repairshop) wordt in het kennisluik lesgegeven over bodems, oppervlakteberekening, zaden, vruchten, insecten, biotoop, budgettering, energie, sociaal ondernemerschap, handel, recht en wet, politieke organisatie. Alles creatief omlijst en vormgegeven. Stel dan dat op het toonmoment ook vrienden en collega's van andere scholen komen kijken ...

De schooltuin (vervolg)

VOORBEELD PROJECTAANPAK IN WELTSHEMA

	Kennisluik	Doeluit	Evaluatie en jury
Probleemstelling	Presentatie VELT: wat kan de school doen?	Starthappening “The Age of Stupid” en een heel klein moestuintje ...	<ul style="list-style-type: none"> • VELT Antwerpen – samen eco-actief • Reflecties
Analyse	<ul style="list-style-type: none"> • VELT seizoenkalender • Plattegrond, indeling, gaas • De bodem(s) • Zaden, levenscyclus, oogsten • Budget, ondernemen 	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe pakken we het aan? • Werkgroepen moestuin • Verslaggeving 	Kennistoetsen
Waarden en alternatieven	<ul style="list-style-type: none"> • Een schooltuin van iedereen? • Hoe zullen we verder timmeren: wat vinden we belangrijk, en hoe zullen we daarover beslissen? 	<ul style="list-style-type: none"> • Democratie in de schooltuin • Opstart andere (mini) sectoren 	Reflecties
Opinies van anderen	<ul style="list-style-type: none"> • Voor en tegen de schooltuin. De mening van pedagogen en politici • Debat • Debatfiche 	Debat	Debatfiche
Standpunt		Aansluitend toonmoment: de mening van de leerlingen	Jury: leerkrachten en advies van VELT, buurt en genodigden van andere scholen

Vegetarisme en veganisme

DOELGROEP 2e graad.

DUURTIJD ongeveer 50 uur

BETROKKEN SLEUTELCOMPETENTIES BASISVORMING

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 15

KORTE INHOUD

Dieren hebben traditioneel altijd deel uitgemaakt van het menu van de mens. Mensen zijn omnivoren, en hebben dus nood aan eiwitten voor een gezond voedingspatroon. De evidente vlees- en visconsumptie van de mens heeft echter ook impact op de gezondheid, de planeet en uiteraard ook de dieren zelf. Het doel van dit project is niet om jongeren massaal tot het vegetarisme te ‘bekeren’, maar wel om duiding te geven waarom vegetariërs en veganisten de keuze maken om geen vlees of vis te eten. Daarnaast is er ook aandacht voor de component gezondheid: vegetarisch is niet automatisch gezond, vlees en vis zijn niet noodzakelijk schadelijk. Bovendien rijst de vraag of de omslag naar vegetarisme en/of veganisme in de toekomst onvermijdelijk is (zoals sommigen beweren), en komt het neer op een aantal fundamentele vragen: hoe houden we onszelf gezond? Kan de planeet de groeiende nood aan vlees- en visconsumptie aan? Hoeveel willen we betalen voor kwaliteitsvol vlees of vis? Waar willen wij als morele gemeenschap van mensen heen?

Vegetarisme en veganisme (vervolg)

VOORBEELD PROJECTAANPAK IN WELTSHEMA

	Kennisluik	Doeluit	Evaluatie en jury
Probleemstelling	<ul style="list-style-type: none"> Why humans rule the world (TED, Harari) Definities: vegetarisme, veganisme, pescotarisme, flexitarisme 	Lezing: voordelen en gevaren van vegetarisme en veganisme	<ul style="list-style-type: none"> Diëtist Luistertest Invulfiche
Analyse	<ul style="list-style-type: none"> Geschiedenis van de jager-verzamelaar, de sedentaire mens en het ontstaan van de voedingsindustrie De voedingsdriehoek La souffrance des animaux CO₂-uitstoot van vleesproductie in cijfers (+ berekening van eigen 'voetafdruk') De vlees- en zuivelindustrie (economische belangen) 	<ul style="list-style-type: none"> Bijhouden van een online voedingsdagboek Sportdag: hoe intensief en gezond zijn diverse sporten? (+ sporten ook doen) 	<ul style="list-style-type: none"> Kennistoetsen Werkbladen berekeningen Voedingsdagboek en reflecties
Waarden en alternatieven	<ul style="list-style-type: none"> Levensbeschouwelijke perspectieven op de verhouding tussen mens en dier De functie van eiwitten in het lichaam, en alternatieve bronnen van eiwitten Bio-labels en dierwaardige consumptie 	Portfolio: bekende vegetariërs (sporters, politici, acteurs,...) OF Interview met een vegetariër uit je omgeving	<ul style="list-style-type: none"> Beoordeling portfolio of interview Reflecties
Opinies van anderen	Wat kan een overheid doen ter reductie van vlees- en visconsumptie: sensibilisering, taxering, onderzoek naar alternatieven stimuleren	Workshop vegetarisch koken	<ul style="list-style-type: none"> Kennistest Workshop door leerkracht of externe
Standpunt		Toonmoment en debat: eten we over 50 jaar nog vis en vlees?	Jury: leerkrachten, diëtist, directie, buurt en ouders (eventueel geïnterviewde vegetariërs)

Complottheorieën en de waarheidsklas

DOELGROEP 2e graad
DUURTIJD ongeveer 30 uren.

BETROKKEN SLEUTELCOMPETENTIES BASISVORMING

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 15, 16

KORTE INHOUD

Ondanks de verworvenheden van de wetenschap gedijen complottheorieën als nooit tevoren. Mensen over de hele wereld verzamelen zich rond de aanname dat sommige wetenschappelijke feiten en gebeurtenissen anders zijn dan ze door mainstream-politici en –media worden voorgesteld. Sociale media bieden een dankbaar medium aan complottheoretici om zich te verzamelen en zogenaamd ‘bewijsmateriaal’ bijeen te brengen voor hun stellingen. In dit project raken de leerlingen vertrouwd met complottheorieën. Wat zijn de gevaren van complottheorieën? Hoe kan je ze ontrafelen? Op welke media kan je wél nog vertrouwen? Bovendien ondervinden leerlingen aan den lijve hoe verleidelijk complottheorieën kunnen zijn. Tot slot stelt de klas een stappenplan op om samen tot waarheid te komen.

Complottheorieën en de waarheidsklas (vervolg)

VOORBEELD PROJECTAANPAK IN WELTSHEMA

	Kennisluik	Doeluit	Evaluatie en jury
Probleemstelling	<ul style="list-style-type: none"> Welke complottheorieën ken je al? Eigenschappen van complottheorieën 	Collage van complottheorieën maken	<ul style="list-style-type: none"> Mediawijs Reflecties
Analyse	<ul style="list-style-type: none"> Historisch overzicht van complottheorieën Algoritmes en gemeenschappen op sociale media Leestekst over de verleiding van complottheorieën (vb. National Geographic dd 12/01/2021) 	<ul style="list-style-type: none"> Diepte-onderzoek in kleinere groepjes naar bekende complottheorieën (in het Engels of Nederlands) rond: <ul style="list-style-type: none"> De maanlanding De moord op J.F. Kennedy QAnon The Flat Earth Society 9/11 Presentatie van de onderzoeksresultaten 	<ul style="list-style-type: none"> Kennistest Begrijpend lezen-test Beoordeling presentaties Opstart groepswerk portfolio-opdracht: verzamelen artikels over complottheorieën en valse informatie
Waarden en alternatieven	<ul style="list-style-type: none"> Wat is waarheid? Hoe belangrijk is waarheid? De wetenschappelijke methode Verhouding tussen levensbeschouwing en wetenschap (cfr. www.wetenschapsbalans.be) 	Creatief schrijven: eigen complotartikel schrijven of eigen complotreportage maken	<ul style="list-style-type: none"> Reflectiefiche Creatief artikel of reportage
Opinies van anderen	Vrijheid van meningsuiting = vrijheid om te liegen?	Open klasgesprek "Politiek en waarheid: mag een politicus liegen?"	Argumentatiefiche
Standpunt		Klassikaal stappenplan: hoe maken we van onze klas een 'waarheidsklas'?	<ul style="list-style-type: none"> Inleveren portfolio's Eindreflecties

In de voetsporen van Malcolm X

DOELGROEP 3e graad.
DUURTIJD ongeveer 30 lesuren.

BETROKKEN SLEUTELCOMPETENTIES BASISVORMING

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 15, 16

KORTE INHOUD

Het leven en denken van Malcolm X is een goede leidraad voor een WELT project dat kan worden ingezet om jongeren de wereld-systemische determinanten van racisme bij te brengen, en hen het belang van collectieve actie, het gevaar van extremisme, en de risico's van segregatie duidelijk te maken. Met het boekje "Malcolm X" van Fikry El Azzouzi en de gelijknamige film van Spike Lee in het achterhoofd, duiken de leerlingen in de geografie van racisme, graven ze dieper in de geschiedenis van kolonialisme, interviewen ze de oudere generaties over wat Malcolm voor hen betekende, gaan ze in debat met politici over racisme in de stad. Dit project werd ontwikkeld als een van de drie projecten van Het Jeugdstadhuis – de nieuwe generatie WELT projecten waarbij scholen ook onderling samenwerken.

VOORBEELD PROJECTAANPAK IN WELTSHEMA

	Kennisluik	Doeluit	Evaluatie en jury
Probleemstelling	Intro. Malcolm en de strijd voor gelijke rechten	<ul style="list-style-type: none"> Starthappening "Malcolm X" Opstarten projectmap/portfolio 	<ul style="list-style-type: none"> Gastspreker Reflecties
Analyse	<ul style="list-style-type: none"> Kijken naar de ander Racisme in Vlaanderen Duitsland in de 20ste eeuw Geografie van racisme Stagnatie Terugblik 	<ul style="list-style-type: none"> Tekst 1 Malcolm X Vorbereiding Malcolm interviews Extra muros Afrika Museum Tekst 2 Malcolm X Vorbereiding Slam Poetry Infoavond 	<ul style="list-style-type: none"> Studio Globo Vakgebonden evaluaties Portfolio
Waarden en alternatieven	<ul style="list-style-type: none"> Racisme en burgerschap Levensbeschouwing en politiek engagement 	<ul style="list-style-type: none"> Malcolm interviews Debatcompetitie 	<ul style="list-style-type: none"> Vakgebonden evaluaties Atlas Reflecties
Opinies van anderen	Vorbereiding politiek debat	<ul style="list-style-type: none"> Presentatie interviews Politiek debat 	<ul style="list-style-type: none"> Peerevaluatie Reflecties
Standpunt	Afwerken portfolio	Expo tijdens moment van jeugdstadhuis	<ul style="list-style-type: none"> Ouders, directie, team, buurt, Atlas, Studio Globo, jury van andere scholen Portfolio

Ecomodernisme of system change?

DOELGROEP 3e graad (ASO-TSO/KSO)
DUURTIJD ongeveer 60 lessen.

BETROKKEN SLEUTELCOMPETENTIES BASISVORMING

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 15, 16

KORTE INHOUD

Voortbouwend op wat de leerlingen reeds weten over de klimaatcrisis, gaat dit project verder dan het klassieke duurzaamheidsproject en herpolitiseert het de strijd om de toekomst: kunnen we de bredere ecologische crisis overwinnen met verdere modernisering en een groene(-re) markteconomie, of is er een echte systeemverandering nodig? Na een algemene inleiding en een bezoek van een actiegroep, bestuderen de leerlingen in verschillende taal- en wetenschappelijke vakken (de samenvattingen van) de meest recente wetenschappelijke rapporten.

Daarbij leren ze de ecologische crisis als politiek-economisch vraagstuk te begrijpen met het wereld-systeemdenken. Gekoppeld aan hun onderzoekscompetentie doen de leerlingen ook aan service-leren bij burgerinitiatieven en middenveldorganisaties in de stad. Ondersteund door kunstenaars maken ze bij hun vakinhouden ook kunstwerken voor een tentoonstelling die ze zelf organiseren. Het vraagstuk van de beschavingscrisis zet ook aan tot een levensbeschouwelijke reflectie over mogelijke toekomst, die uitloopt in een politiek debat tussen ecomodernisten en voorstanders van een rechtvaardige transitie. Over dit project werd de documentairefilm “Het Jeugdstadhuis. Een WELT project” gemaakt.

Ecomodernisme of system change? (vervolg)

VOORBEELD PROJECTAANPAK IN WELTSHEMA

	Kennisluik	Doeluit	Evaluatie en jury
Probleemstelling		<ul style="list-style-type: none"> • Starthappening “Project ECO” • Opstart service-leren en gekoppelde onderzoekscompetentie 	<ul style="list-style-type: none"> • Y4C • Reflecties
Analyse	<ul style="list-style-type: none"> • De crisis in geo-ecologisch perspectief • Klimaatveranderig in cijfers • Grenzen aan de groei • Modernisering en het moderne wereld-systeem 	<ul style="list-style-type: none"> • Wij zijn het klimaat vs. Ecomodernistisch manifest • Ontkoppeling ontkracht • De ecologische muur • Kunstproject • Presentatie service-leren en onderzoeksvraag 	Vakgebonden evaluaties
Waarden en alternatieven	<ul style="list-style-type: none"> • Verdinglijking en vervreemding • Politiek-economische alternatieven 	<ul style="list-style-type: none"> • Infomoment en try-out expo • Interviews en poolvakondersteuning OC • Debatcompetitie 	<ul style="list-style-type: none"> • Evaluatie peers, ouders, buurt, betrokken organisaties, leerkrachten • Reflecties
Opinies van anderen	Politieke partijen en de ecologische vraagstukken	Politiek debat	Algemene kennistoets
Standpunt		Indienen OC Expo tijdens moment van jeugdstadhuis	Ouders, buurt, organisaties, jury andere scholen

Arm en rijk

DOELGROEP 3e graad.
DUURTIJD ongeveer 60 uren.

BETROKKEN SLEUTELCOMPETENTIES BASISVORMING

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 15, 16

KORTE INHOUD

Ongelijkheid heeft een grote impact op ons welzijn en vele aspecten van het samenleven. Vandaag, leert veel onderzoek, is die ongelijkheid in de wereld groter dan ooit en ook in eigen land neemt zij toe. Met het boek “Een jaar in de wereld van de ongelijkheid” van Geert Schuermans (Samenlevingsopbouw Vlaanderen) als gids, neemt dit project de leerlingen mee in de geschiedenis en geografie van ongelijkheid en laat het de leerlingen zien en onderzoeken wat de gevolgen ervan zijn op hun eigen leven. In het doe-luik maken de leerlingen installaties en kunstwerken rond arm & rijk die, net als hun interviews met slachtoffers, vakbonden en werkgeversorganisaties, een digitale component krijgen in een voor dit project zelfgemaakte website.

Ongelijkheid raakt ook aan de goede werking van de democratie en onze opvattingen over de waardigheid van het leven, wat de aanleiding vormt voor een interlevensbeschouwelijke dialoog die op zijn beurt aanzet tot een debat tussen de ideologische zienswijzen op ongelijkheid van enkele jongerenafdelingen van politieke partijen. Dit project werd ontwikkeld als derde WELT project van Het Jeugdstadhuis.

Arm en rijk (vervolg)

VOORBEELD PROJECTAANPAK IN WELTSHEMA

	Kennisluik	Doeluit	Evaluatie en jury
Probleemstelling	Intro. Alledaagse voorbeelden van ongelijkheid	Starthappening “Arm & Rijk” (Daens, Pano, brainstorm rond expo en website)	<ul style="list-style-type: none"> • Samenlevingsopbouw • Reflecties
Analyse	<ul style="list-style-type: none"> • Ongelijkheid in cijfers: van de wereld naar Antwerpen • Twee visies: Rand vs. Wilkinson (de breuklijn) • Onderwijs en gezondheid door de bril van ongelijkheid • Ongelijkheid en de welvaartstaat in de 20e eeuw • Kern en (semi)periferie in de wereld 	<ul style="list-style-type: none"> • Subproject arm & rijk in de kunst • Sport en ongelijkheid • Bepalen thema van kunstwerk / installatie 	Vakgebonden evaluaties
Waarden en alternatieven	Ongelijkheid, democratie en waardigheid	Interviews met armen, vertegenwoordigers vakbonden en werkgeverorganisaties	Vakgebonden evaluaties
Opinies van anderen	Ongelijkheid en ideologie	Politiek debat tussen jongerenafdelingen van partijen	
Standpunt		<ul style="list-style-type: none"> • Opstelwedstrijd • Presentatie collectieve website tijdens moment van jeugdstadhuis 	<ul style="list-style-type: none"> • Voltallige jury • Ouders, buurt, organisaties, jury andere scholen

Homorechten en autoritair denken

DOELGROEP 3e graad.
DUURTIJD ongeveer 60 uren.

BETROKKEN SLEUTELCOMPETENTIES BASISVORMING

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 15, 16

KORTE INHOUD

Terwijl vele Westerse samenlevingen evolueren naar een liberale kijk op homorechten en volop werken aan de gelijkberechtiging van de LGBTQIA+-community, gaan er ook tegenstemmen op tegen dit verhaal. In Amerika telt het hooggerechtshof de komende jaren allicht een 3-6-verdeling progressief versus conservatief, en Hongarije voerde recent zones in waar uitingen van homoseksualiteit niet langer zijn toegestaan. In dit project gaan leerlingen na waarom autoritaire discoursen vaak de neiging hebben om groepen ‘anderszijnden’ te viseren of uit te sluiten. Welke mechanismen zitten daarachter, en hoe slagen zij erin een groot deel van de bevolking in sommige landen te overtuigen. En, vooral, heeft de meerderheid het recht om aan een minderheid regels op te leggen? Wat is een juiste democratische kijk hierop?

Homorechten en autoritair denken (vervolg)

VOORBEELD PROJECTAANPAK IN WELTSHEMA

	Kennisluik	Doeluit	Evaluatie en jury
Probleemstelling	Intro: Studie van actuele artikels over omgang met homorechten in verschillende landen	Rollenspel oefening: verscheidene landen met elkaar in debat over homorechten	<ul style="list-style-type: none"> Evaluatiefiche rollenspel oefening Wel Jong Niet Hetero
Analyse	<ul style="list-style-type: none"> Wetenschap en homoseksualiteit als normaliteit Cijfers van homohaar Homofobie Verdrukking van anderszijn en andersdenken: lectuur '1984' van Orwell 	<ul style="list-style-type: none"> Creatieve boekbespreking '1984' Opstart homorechtencampagne 	<ul style="list-style-type: none"> Kennistest Portfolio-opdracht Presentatieopdracht boekbespreking
Waarden en alternatieven	<ul style="list-style-type: none"> Homorechten in de wereld Een democratische houding ten opzichte van homorechten: mag de meerderheid een visie opleggen aan een minderheid? 	Interlevensbeschouwelijke dialoog en 'deep democracy': homorechten in mijn levensbeschouwing	ILD-evaluatiefiche
Opinies van anderen	<ul style="list-style-type: none"> Conservatisme versus progressief denken Open versus gesloten samenleving 	Politiek debat: wat moet Europa met Hongarije doen?	Kennistest
Standpunt		Tentoonstelling creatieve homorechtencampagnes	Ouders, buurt, leerkrachten, directie, Wel Jong Niet Hetero

Commons en burgerinitiatieven

DOELGROEP 3e graad

DUURTIJD ongeveer 60 lesuren (mits integratie van een creatief lab en/of GIP-werking, kan dit project tot 100 lesuren in beslag nemen)

BETROKKEN SLEUTELCOMPETENTIES BASISVORMING

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 15, 16

KORTE INHOUD

Een samenleving is meer dan alleen haar bestuurders. Een grootstad als Antwerpen is daarvan een levend bewijs: naast het stadsbestuur, de stadsdiensten en ambtenaren vind je in de stad talloze voorbeelden van actieve burgers die zich verenigen om samen de samenleving van onderuit te verbeteren. Voor een stad is dat een ingewikkelde situatie: aan de ene kant is het zeer welgekomen dat burgers mee hun handen uit de mouwen steken om de stad te verbeteren, aan de andere kant gaan de keuzes van actieve burgers soms in tegen de keuzes van het stadsbestuur en ontstaan er wrijvingen. Wat als de stad vooral wil inzetten op het boosten van de traditionele haven, terwijl burgercollectieven zich massaal verenigen rond kleinschalige duurzaamheidsprojecten in de stad? En wat als een circulatieplan van de overheid wordt verworpen door de burgers? Mogen burgercollectieven burgerlijk ongehoorzaam zijn? Moet de stad meegaan in de logica van de burgercollectieven? In dit project verkennen de jongeren actief de complexiteit van burgerinitiatieven, denken ze zelf na om via vrijwilligerswerk en service learning aan bottom-up stadsontwikkeling te doen, en staan ze stil bij de complexe relatie tussen de politieke leiders van een gemeenschap en de burgers die in die gemeenschap samenleven.

Commons en burgerinitiatieven (vervolg)

VOORBEELD PROJECTAANPAK IN WELTSHEMA

	Kennisluik	Doeluit	Evaluatie en jury
Probleemstelling	Intro: Wat voor burgerbewegingen bestaan er?	Begeleide stadswandeling langs burgerinitiatieven	<ul style="list-style-type: none"> • Commons Lab • Fundament • Stadsmakers
Analyse	<ul style="list-style-type: none"> • Geschiedenis van burgerbewegingen • Burgerbegroting • Commons organisatie • Deeleconomie vs. ruileconomie • Les SDGs (www.sdgs.be/fr/sdgs) 	<ul style="list-style-type: none"> • Diepteonderzoek en interviews naar bestaande burgerinitiatieven in groepjes • Creatief lab voor vrijwilligersinitiatieven voor jongeren rond de sdg's 	<ul style="list-style-type: none"> • De Vooruitdaging • Kennistest • Portfolio groepswerk • Invulbundel 'creatief lab'
Waarden en alternatieven	<ul style="list-style-type: none"> • Neo-liberalism, capitalism and communism • Het belang van gemeenschap in diverse levensbeschouwingen 	Vrijwilligerswerk uitvoeren; service learning met reflectievragen	<ul style="list-style-type: none"> • Give a day • Reflectiefiches
Opinies van anderen	Politieke visies op burgerparticipatie : positief of negatief ?	Rollenspel van politieke partijen	Evaluatiefiche rollenspel
Standpunt		Presentatie ondersteunde burgerinitiatieven; aanbevelingen voor stad Antwerpen	<ul style="list-style-type: none"> • Burgerinitiatieven Commons lab • De Vooruitdaging Stadsmakers • Leerkrachten, ouders, directie

Het belang van zorg

DOELGROEP 3e graad
DUURTIJD ongeveer 60 lesuren.

BETROKKEN SLEUTELCOMPETENTIES BASISVORMING

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 15, 16 (detail op medewerkersportaal).

KORTE INHOUD

Tijdens de lockdowns in de coronacrisis maakten veel mensen er een zaak van om elke dag te applaudisseren voor 'de helden van de zorg'. Toch zien we objectief dat er de laatste jaren sterke politieke besparingen zijn gebeurd in de zorgsector, en dat een toenemende automatisering en monitoring van zorgverstrekking geleid heeft tot een verminderde service en, zoals in de coronacrisis bleek, soms zelfs schendingen van mensenrechten. Die discrepantie dwingt West-Europese samenlevingen vandaag de dag om na te denken over de verworvenheden van de verzorgingsstaat en die af te meten tegenover de betaalbaarheid ervan. Is het rechtvaardig dat mensen die sneller in hun leven ziek worden de samenleving meer kosten? Hoe belangrijk is zorg vandaag de dag? Hoe belangrijk zal de zorg in het licht van de vergrijzing in de toekomst zijn? Zal er voldoende bekwaam personeel zijn om de noden van vandaag en morgen op te vangen?

Het belang van zorg (vervolg)

VOORBEELD PROJECTAANPAK IN WELTSHEMA

	Kennisluik	Doeluit	Evaluatie en jury
Probleemstelling	Intro: Vergelijking van lonen tussen sectoren	Starthappening: Wat kost zorg? Hoeveel werk je in de zorg? (lezing en discussie)	<ul style="list-style-type: none"> Voorzitter woonzorgcentrum of aanverwante Actualiteitsopdracht: zoeken en analyse artikels over zorg
Analyse	<ul style="list-style-type: none"> Ontstaan van de verzorgingsstaat Historische afbrokkeling van familie­zorg, individualisering van de samenleving Economische besparingen in de zorg De vergrijzing in cijfers Comparaison de taxes: fiche de paie en Belgique et en Amérique 	Debat: de Amerikaanse versus Europese visie op gezondheidszorg Bezoek aan woonzorgcentrum of alternatief (al dan niet in het kader van stage)	Vakgebonden evaluaties Onderzoeksfiche 'de vergrijzing in cijfers' Debatfiche
Waarden en alternatieven	<ul style="list-style-type: none"> Levensbeschouwelijke kijk: de waarde van een mensenleven Moral luck vs. Universal health care 	<ul style="list-style-type: none"> Interviews met zorgverstrekkers Onderzoek­opdracht: zorg en mensenrechten 	<ul style="list-style-type: none"> Portfolio Invulbundel onderzoek­opdracht
Opinies van anderen	<ul style="list-style-type: none"> Liberalisme vs. Socialisme Hedendaagse politieke perspectieven op zorg 	Politiek debat met actieve participatie van leerlingen	Kennistest
Standpunt		Jeugd­stad­huis: aanbevelingen van jongeren voor het zorg­beleid in Vlaanderen	<ul style="list-style-type: none"> Zorgverstrekkers Politieke mandatarissen Leerkrachten, directie en ouders

8

Hoe plannen we als team ons jaar in functie van vakdoorbrekend werk?

De noodzaak van planning

Op school zijn er altijd wel een reeks kleine en grotere vakdoorbrekende activiteiten die naast of los van elkaar verlopen. Niet zelden veroorzaken die nogal wat frustratie bij collega's die er niet rechtstreeks bij betrokken zijn (omdat een uitstap of een nog haastig in elkaar gestoken remediëingsmoment hun lessen kruisen, of omdat hen terug wordt gevraagd naar logistieke hulp bij projecten die hun vakinhouden niet aanroeren). Door de WELT methodiek in te zetten krijg je als team echter gaandeweg meer ervaring in team teaching op grotere schaal, en zie je als team ook meer mogelijkheden om dergelijke leeractiviteiten meer te integreren of te harmoniseren, met als resultaat een vermindering van werkdruk en frustratie.

We steken echter niet onder stoelen of banken dat bij het ontwikkelen van WELT projecten wel wat voorbereiding komt kijken. Eens gedaan kunnen de projecten jarenlang herhaald en wat bijgeschaafd worden, maar toch, als team hanteer je best een planning bij je voorbereiding.

Vakdoorbrekende projecten als functionele aanvulling op het curriculum

Eens je als school of team een overzicht hebt van welke eindtermen je met projecten wil aanreiken, inoefenen en/of evalueren, kan je de plaats, frequentie en onderwerpen van de projecten gaan bepalen. Hou er evenwel rekening mee dat de WELT methode uit zichzelf al een groot aantal (vakdoorbrekende) eindtermen ontwikkelt, en je daarom vaak ook omgekeerd kan werken voor een hele set (vakdoorbrekende) eindtermen.

Zo kan je per jaar/graad eerst de bruikbare tijd voor projecten inplannen met een of meer zinvolle WELT projecten, waarin je dan (het aanbrenge(n)/inoefenen/evalueren van) die eindtermen beklemtoont die elders (in de vakken) nog onvoldoende aan bod zijn gekomen (zie bijvoorbeeld het overzicht in de Navigator of verdelingstool van OVSG), of waarrond je vaststelt dat je leerlingen er globaal genomen zwak op scoren en extra leer- en oefentijd kunnen gebruiken. Op die manier kan je aardig wat puzzeltijd winnen.

Een onderwerp kiezen

Criteria die je kan gebruiken om zinvolle klemtonen te bepalen zijn:

- De **pijler** of het **schoolstreefdoel** waaraan je momenteel werkt:
 - > Rechtvaardige-
 - > Democratische-
 - > Vreedzame-
 - > Diverse-
 - > Wereldschool
- De **breuklijn**: tracht in iedere graad toch rond 2 van de 3 grote breuklijnen te werken:
 - > ongelijkheid vs. gelijkheid (armoede, gelijkheid van kansen, uitbuiting, etc.)
 - > open vs. gesloten/autoritaire samenleving (diversiteit, democratie, racisme, mensenrechten, etc.)
 - > systeemverandering vs. groene markteconomie (klimaatopwarming, biodiversiteit, energie, ontgroeien, etc.)
- Hoewel ieder WELT project ernaar streeft de wereld in beeld te brengen (bijvoorbeeld door vergelijkingen tussen landen en/of duiden van wereld-systemische oorzaken) hanteer je voor de 3 graden best volgende geografische focus:
 - > **1e graad**: focus op het lokale/regionale
 - > **2e graad**: focus op het nationale
 - > **3e graad**: focus op het inter/transnationale

Het project voorbereiden

Eens die puzzel gelegd kan je aan de eigenlijke voorbereiding van de concrete projecten beginnen. Dat doe je best in 3 grote fasen.

- **Brainstorm**. In deze fase kom je met alle vakleerkrachten samen om het onderwerp en/of probleem scherper te omlijnen en na te gaan welk lesmateriaal reeds voorhanden is en kan worden ingeschakeld in het WELT systeem. Vaak blijkt dat meer te zijn dan men vermoedde. Organiseert men voor de eerste keer een of meer WELT projecten, dan is praktisch zijn geen slechte ingeving: kies eerst die onderwerpen waarvoor al aardig wat materiaal voorhanden is of dat mits kleine wijzigingen meteen dienst kan doen voor een of meerdere fasen en luiken van het WELT schema.
- Schrijven van de **coherentietekst** (meer gedetailleerde versie van de korte inhoud van het project in Hoofdstuk 7).
- A.** Beschrijf (op een kwart tot halve A4) het gekozen onderwerp/probleem zodanig dat zijn actuele en economische, politieke, culturele, juridische relevantie duidelijk is voor alle collega's die eraan meewerken, en het ook duidelijk is dat rond dit onderwerp/probleem praktisch gezien vrij eenvoudig activiteiten kunnen worden georganiseerd op of in de buurt van de school. Daarmee check je of je onderwerp/probleem voldoende potentieel heeft, en creëer je het logisch en samenhangend 'leerverhaal' dat het team naar de leerlingen gaat brengen.

B. Beschrijf per WELT fase kort wat de relevante vakken en standaardonderdelen zullen aanbrengen in kennis- en doeluik, met aandacht voor samenhang en/of wederzijdse ondersteuning.

C. Vul dan het WELT schema in (met concrete data en mijlpalen) om tot een handig overzicht en agenda te komen.

- **Vorbereitung van lessen en standaardonderdelen.** Eens het materiaal verzameld, de coherentietekst en het schema klaar zijn, werkt men de opgegeven onderdelen uit in (verkorte) lesvoorbereidingen en voorbereidingen van standaardonderdelen. Vergeet niet dat deze laatste best en meestal in co-teaching gebeuren, soms doorheen het hele project lopen en kunnen worden aangevuld met input van de leerlingen. Vergeet ook niet dat samenwerken met organisaties steeds concrete afspraken (data, afstemming op lessenreeks, evaluatie,...) veronderstelt. Blijken in deze fase sommige wensen moeilijk realiseerbaar, dan keert men best terug naar de coherentietekst om aanpassingen in het project aan te brengen.

Tips voor timing en ondersteuning

Pas wanneer ook de voorbereidingen van lessen en standaardonderdelen klaar zijn, kan men aan het project beginnen. We raden omwille van praktische redenen en een goede verstandhouding in het team ten zeerste af om eerder te beginnen.

Brainstorm, coherentietekst en schema dienen zeker klaar te zijn voor de zomervakantie die het project voorafgaat. De maand september kan nog worden gebruikt om voorbereidingen te maken en/of te itereren (terug te keren naar eerdere voorbereidingsfasen omwille van nodige verbetering). Projecten ontwerpen tijdens het jaar van uitvoeren raden we niet aan.

Een goede voorbereiding vereist tijd: neem voor iedere fase toch minstens een maand de tijd om enkele keren samen na te denken en afspraken te maken – dat kan ondertussen gelukkig ook helemaal digitaal en flexibel.

Veel hangt bij de voorbereiding af van ervaring met projectwerk en kennis van maatschappelijke kwesties. Het is, vooraleer aan een voorbereiding te beginnen, zeker geen slecht idee om een expert naar school uit te nodigen voor een nascholing of inhoudelijke uiteenzetting bij het gekozen onderwerp/probleem. Je kan ook meer steun inroepen van het team Actief Burgerschap voor een meer frequente begeleiding.

Of je kan voor begin september een aanvraag indienen bij het WELT designlab van de EBA SO aan de AP Hogeschool, voor een volledige voorbereiding (wel/niet direct op maat van je school) van een project voor het volgende (!) schooljaar.

Wil je jouw volledige schoolteam helemaal introduceren in WELT tijdens een studiedag, dan kan je (tegen een kost) ook beroep doen op Maaki Production (www.maaki.nl) voor o.a. een vertoning + workshop met de documentairefilm “Het Jeugdstadhuis. Een WELT project”.

9

Hoe kunnen we vakdoorbrekend projectwerk evalueren?

Uiteraard hoef je niet elke fase of elke betrokken eindterm in het projectwerk te evalueren. Projecten geven soms aanleiding tot oefenmomenten voor bepaalde eindtermen (bijvoorbeeld verzorgd taalgebruik tijdens groepswork), maar dit wil natuurlijk niet zeggen dat dit ook MOET geëvalueerd worden als de evaluatie binnen een ander project of vak al aan bod komt. Desalniettemin kunnen we er niet omheen: als we willen dat vakdoorbrekend projectwerk een verlichtend effect heeft op de schoolwerking, is het belangrijk dat er binnen dit projectwerk ook doelgericht eindtermen worden geëvalueerd.

In de WELT-fiches hierboven geven we systematisch voorbeelden van de diverse evaluatievormen die je tussentijds en op het eind van een project kan inzetten voor een goede beoordeling. Aanvullend daaraan geven we hier een aantal insteken, denkkaders en mogelijkheden om zelfstandig verder te zoeken naar gepaste kwalitatieve evaluatievormen.

4 visies op evalueren

Voor de meeste eindtermen die we in hoofdstuk 2 bespraken, geldt dat ze bij voorkeur formatief worden behandeld (omdat ze een langdurig proces van proberen, bijsturen en geleidelijk groeien impliceren), en dat (zelf)reflectie een wezenlijke rol speelt in het uiteindelijk behalen van de eindterm. Daarom is het belangrijk om bij de evaluatie rekening te houden met vier manieren om naar de evaluatie te kijken (en niet bij de eerste vorm te blijven steken):

- **evalueren van leren:** de evaluatie dient om een (eind)beoordeling uit te spreken over een leerling.
- **evalueren voor leren:** de evaluatie dient voor feedback om het leerproces van de leerlingen te versterken of bij te sturen.
- **evalueren als leren:** wanneer leerlingen zichzelf adequaat beoordelen en hun leerproces kunnen overzien, is dit op zichzelf ook een leerprestatie en maakt het integraal deel uit van het leerproces. Een minder goed afgewerkte taak waarop goed wordt gereflecteerd kan soms meer leereffect hebben dan een betere taak waar geen reflectie rond gebeurt.
- **evalueren als informatiebron voor de leerkracht:** door naar de globale evaluaties van zijn klas, leerjaar of graad te kijken, krijgt de leerkracht informatie over welke aspecten van het project best nog eens extra aandacht krijgen opdat de groep leerlingen alles goed kan begrijpen.

Doelgericht evalueren

Om tot doelgericht evalueren te komen, doorloop je als leerkrachtenteam best de volgende stappen:

- **Weet wat je wil evalueren voor betere feedback:** welke eindterm(en) wil je precies evalueren? Gaat het om kennis, vaardigheden of attitudes, of een combinatie? Hoe meer je transparantie kan geven aan leerlingen over wat je evalueert en de evaluatiecriteria, hoe beter. En hoe meer je een beoordeling kan uitsplitsen tot op het niveau van een individuele eindtermen, hoe fijnmaziger je je feedback aan de leerling kan formuleren, en hoe fairder je de sterktes en zwaktes van een leerling in kaart kan brengen.
- **Stem je evaluatievorm af op wat je wil evalueren en wees transparant over je criteria:** een leerling die een kennisvraag over een onderwerp kan beantwoorden, kan dit daarom nog niet in de praktijk brengen. Een leerling die zich goed ingezet heeft, heeft daarom nog niet voldoende kennis van een onderwerp. Verder in dit hoofdstuk vind je een globaal (niet per se volledig) overzicht van evaluatievormen die je kan inzetten. Meestal geeft een eindterm nog geen sluitend antwoord op de evaluatiecriteria die je als leerkracht moet hantieren voor een beoordeling. Het is dus van belang op voorhand te bepalen op welke criteria je gaat evalueren, en deze aan de leerlingen mee te delen. Nog krachtiger is het als je als team dezelfde evaluatiecriteria hanteert bij feedback over dezelfde of gelijkaardige eindtermen.
- **Leg de juiste lat:** wees je als leerkrachtenteam bewust van wat de eindtermen precies vragen, want dat is de lat die je dient te hanteren om geslaagd/niet-geslaagd uit te spreken. Dit geldt zowel als een indicatie voor de opdrachten en vragen die je geeft, als voor de beoordeling van deze vragen. Uiteraard kunnen sterkere leerlingen ook moeilijkere opdrachten krijgen, maar elke leerling die de eindtermen behaalt, verdient het ook de lat van de school te halen.
- **Ontwikkel teamvisie:** spreek je uit over het relatief gewicht van beoordelingen in de loop van een project (welke toets of observatie weegt zwaarder door dan andere), evalueer je (ten dele) geïntegreerd in het project of doe je een totale eindbeoordeling, wie evalueert wanneer, hoeveel tijd van het project willen we gezamenlijk in evaluatie en reflectie steken, werk je voor bepaalde eindtermen met cijfers, kleuren, rubrics, pass-fail, bonuspunten,...?
- **Schep een context voor motiverend evalueren:** laat leerlingen zien hoe ze het de volgende keer beter kunnen doen, werk aan hun vaardigheid tot zelfevaluatie en zelfsturing, zodat ze zichzelf regelmatig kunnen evalueren en bijsturen.
- **Bouw op en werk richting het eind van de graad:** het is belangrijk om voor ogen te houden dat leerlingen tijd hebben tot het einde van een graad om een eindterm te behalen. Sommige evaluaties dienen niet per se om de leerling 'af te rekenen', maar om te checken wat de leerling nog nodig heeft om op het eind van de graad wél de lat te halen.

Overzicht van evaluatievormen

- **Kennistesten**
 - > Feitenkennisvragen (wie, wat, hoe, waar, wanneer)
 - Open
 - Meerkeuze
 - > Begripsvragen (waarom)
 - > Toepassingsvragen
 - > Vergelijkingsvragen
 - > Beoordelingsvragen
 - > Overzichtsvragen
 - Mindmaps
 - Advance organizer
 - Complexere essayvragen
- **Taken**
 - > Individueel
 - > In groep
- **Observatiewijzers** (cfr. kader leercompetentie)
 - > Kent en volgt de leerling de procedures
 - > Gedrag beschrijven: als je eerder attitudes en gedrag evalueert, als er geen juist of fout is en vooral actieve deelname verwacht, als je feedback wil geven over gedrag in groep
 - > Resultaat van een presentatie/discussie/spreekbeurt/... gelijkgericht beoordelen
 - > Resultaat van een creatief werk gelijkgericht beoordelen
- **Portfolio**
- **Peer evaluatie** en **jury-evaluatie** (belang motivering en feedback)
- **Reflectievragen**
 - > Mondeling / informeel: coachings- en bijsturingsgesprekken (bijvoorbeeld om een bonus-punt toe te kennen indien de leerling zijn leerproces goed kan analyseren)
 - > Schriftelijk / formeel (zie hieronder)

Dimensies van reflectievragen

Om te kunnen verdiepen en verder te groeien richting bepaalde eindtermen, zijn adequate reflectievragen bijna onvermijdelijk. Reflectievragen hoeven niet altijd te gaan over 'hoe voel je je?' of 'wat heb ik geleerd?', maar kunnen in heel diverse richtingen worden uitgewerkt. Hieronder geven we alvast vier mogelijke dimensies mee:

1. Ik en mezelf

- a) Heb ik me tijdens deze lessenreeks goed en veilig gevoeld om mee te doen?
- b) Waar heb ik bewezen goed in te zijn tijdens deze lessenreeks?
- c) Wat zou ik bij volgende lessenreeksen beter willen doen?
- d) Welke uitdaging zet ik voor mezelf in de volgende lessenreeksen?

2. Ik en het onderwerp

- a) Hoe boeiend vond ik het onderwerp (schaal van 1 tot 10)?
- b) Wat vond ik boeiend aan het onderwerp?
- c) Wat zijn de drie voornaamste 'nieuwe' dingen die ik bijleerde over het onderwerp?
- d) In welk opzicht denk ik nu anders over het onderwerp dan voordien?

3. Ik en mijn klasgenoten

- a) Wie heeft mij verbaasd tijdens deze lessenreeks?
- b) Heeft de klas goed samengewerkt aan deze lessenreeks?
- c) Was iedereen van de klas betrokken bij de beslissingen en de acties?
- d) Hoe zouden we dit de volgende keer nog beter kunnen doen?

4. Verdere acties

- a) Wat wil ik als gevolg van deze lessenreeks zelf voortaan beter doen?
- b) Welke klasafspraken zouden we als gevolg van deze lessenreeks willen maken om in de toekomst nog beter voor elkaar te zorgen?
- c) Waarover wil ik met de klas overleggen om als actie of werkpunt mee te geven voor de school?
- d) Wil ik nog verder actie ondernemen buiten de school (lokale beleidsmakers aanspreken, politieke beslissingen over dit onderwerp nauwer opvolgen, buurtinitiatieven opzetten of ondersteunen, erover praten met mijn ouders en familie, vrijwilligerswerk opnemen,...)?

10

Hoe bouwen we remediëring in voor vakdoorbrekend projectwerk?

Hoe graag je ook alle leerlingen bereikt met een vakdoorbrekend project, toch zijn er leerlingen die een stuk van een project missen, of die moeite hebben om een bepaalde eindterm binnen het project te behalen. Voor hen is het aangewezen dat je remediëring inbouwt, zodat iedereen over de lat van de eindterm kan geraken.

Vooreerst is het voor leerlingen heel belangrijk dat ze de globale flow van een project goed doorgronden. Als ze dan een stukje missen, snappen ze nog steeds de grote lijnen. Vandaar is het goed om bij een kick-offmoment en tussendoor in het project voldoende vaak het brede kader te schetsen waarbinnen de les of lessenreeks valt. Vandaar is het belangrijk dat de coherentie van het project al vóór het begin goed is afgestemd in een coherentietekst. Die vormt als het ware de korte inhoud van het project, en kan door elke leerkracht gebruikt worden om de les in het grotere geheel te plaatsen. Als je ook een coherentietekstje op maat van de leerling voorziet, kan de leerling makkelijk een gemiste les bijbenen zonder de flow van het project te verliezen.

Remediëring kan op minstens drie zinvolle manieren ingebouwd worden:

- Als er binnen dezelfde graad nog kansen komen om de eindterm te behalen, kan de leerling het als aandachtspunt meenemen naar een volgend project.
- De leerling krijgt een remediëringspakket met oefeningen om zich bij te spijkeren (dit is vooral geschikt bij eindtermen die oefeningen vergen en nogal generiek van aard zijn).
- De leerling ontvangt een coaching rond de niet-behaalde eindterm. Je kan hiervoor als school een titularis- of coachingsuur inrichten, of het remediëren kan ook bij de leerlingenbegeleider liggen (dit is vooral geschikt als de eindterm een sterke attitudinale of affectieve component heeft).

Zeker bij vakdoorbrekende projecten is afstemming in het leerkrachtenteam rond remediëring cruciaal, aangezien het essentieel is dat de remediëringsopdrachten van de leerling opgevolgd worden: worden de aangeboden oefeningen gemaakt, gaat de leerling in op het aanbod van het team, leiden de remediëringsoefeningen tot een verbetering in de competenties van de leerling?

Voor een gepaste opvolging gebruik je per project best een evaluatie- en remediëringfiche zoals het onderstaande voorbeeld.

Eindtermrealisatie			Remediëring			Wie volgt op?
Te evalueren eindtermen in project X	Behaald	Niet behaald	Volgend project	Remediëring Oefening	Coaching	
1.16	x					
5.2		x	x		x	Leerlingenbgl
7.1		x			x	Klastitularis
7.7		x		x	x	Leerkracht Nederlands
13.2	x					
13.11		x		x		Leerkracht wiskunde
15.1	x					
15.3	x					
...						

Hoe rapporteren we over vakdoorbrekende eindtermen?

Visie

Voor de duidelijkheid herhalen we nog even mee welke eindtermen uit de basisvorming zich het meest lenen tot een vakdoorbrekende aanpak, omdat ze meestal niet in isolement van andere eindtermen kunnen gerealiseerd worden:

- Cluster 1: Gezondheid
- Cluster 4: Digitaal
- Cluster 5: Sociaal-relationeel
- Cluster 7: Burgerschap
- (Cluster 10: Duurzaamheid)
- (Cluster 12: Juridische)
- Cluster 13: Leren leren
- (Cluster 14: Zelfbewustzijn en -expressie)
- Cluster 15: Ondernemingszin
- Cluster 16: Cultureel

Rond deze eindtermen ontwikkelden OVSG (als adviesorgaan) en het Stedelijk Lyceum (als inrichtende macht) een visie over hoe je als team best over deze eindtermen rapporteert:

- Implementeer deze eindtermen in het hele curriculum: vermijd dat je rond deze doelen slechts 1 of 2 vakken aan het werk zet. De vakdoorbrekende doelen vragen, om effectief gerealiseerd te worden, vaak veel gespreide oefentijd en brede aandacht vanuit het hele team.
- Benader deze eindtermen vanuit een ontwikkelingsgericht perspectief: voor deze eindtermen is het absoluut voordelig om op een competentiegerichte en formatieve manier naar evaluatie te kijken. Dit wil zeggen: groei en feedback staan centraal, en het proces is minstens even belangrijk als het eindresultaat.
- Realiseer rond deze eindtermen een doordachte en afgestemde pedagogisch-didactische aanpak: bij voorkeur vinden de eindtermen hun plek in een resem van vakken, schoolse processen, projecten en dergelijke meer. Heel wat van deze eindtermen kunnen ook het best door een veelheid aan oefenkansen worden bereikt.
- Ga voor een schooleigen visie en transparante afspraken rond deze eindtermen: het is heel belangrijk dat duidelijk is wie zich met deze eindtermen bezig houdt, hoe de school dit aanpakt, welke kaders de school hierrond hanteert en wie uiteindelijk een eindoordeel uitspreekt. Transparantie is daarbij cruciaal, om overlappingsen en hiaten zoveel mogelijk te vermijden.

Probleemstelling

Terwijl het aangewezen is om eindtermen uit deze clusters te koppelen aan vakken en projecten, is het zeer lastig om de evaluatie van deze eindtermen samen te gooien met vakspecifieke eindtermen. Dit zorgt voor ruis in de beoordeling, waardoor het onduidelijk zou kunnen worden of de leerlingen nu wel of niet geslaagd zijn voor de vakspecifieke eindtermen, en ook de feedback van inhouden en procesdoelen door elkaar gaat lopen. Daarom trek je de rapportage over de bovenvermelde clusters beter los van de meer vakspecifieke eindtermclusters zoals Nederlands of wiskunde.

Rapporteren op eindtermniveau creëert gigantische rapporten die de ouders of leerlingen geen coherent overzicht bieden waar de leerling op dat moment staat. Zelfs op niveau van de bouwstenen is er nog steeds een ongemakkelijk groot aantal om te behappen op een rapport. Bovendien vertonen de clusters inhoudelijk zekere overlappen, wat het niet zo interessant maakt om op het niveau van de 16 eindtermclusters te rapporteren naar ouders en leerlingen. De uitdaging van teams bestaat er met andere woorden in om in een beperkt aantal rubrieken een totaaloverzicht te kunnen bieden van waar het curriculum van de school over gaat, wat daarbinnen belangrijk is en waar de leerling op dat gebied staat.

Een oplossing op niveau van het Stedelijk Lyceum

Samen met OVSG ontwikkelden de ondersteunende diensten van het Stedelijk Lyceum een rapportagematrix in Smartschool die leerkrachten kunnen gebruiken om de resultaten van de aan hen toegewezen eindtermen te bundelen en een gezamenlijk oordeel erover uit te spreken. Deze rapportagecluster vertrekt vanuit de 5 pijlers van Actief Burgerschap (een speerpunt voor het Stedelijk Onderwijs) en verdeelt daaronder alle eindtermen van de clusters die aan het begin van dit hoofdstuk staan opgelijst (dus niet Nederlands, moderne vreemde talen, wiskunde en wetenschappen, geschiedenis, aardrijkskunde en economie; daarvoor kan elke school kiezen om ook meer competentiegericht of meer traditioneel te rapporteren). De rapportagematrix is verdeeld in 5 clusters en beslaat in totaal 12 rubrics (met tussen haakjes de eindtermen die eronder zitten in de eerste graad; voor de tweede en derde graad kan dit uiteraard afwijken!):

1. Kritisch voor actuele en maatschappelijke uitdagingen:

- a. Digitaal burgerschap (4.1-4.2, 4.5-4.7)
- b. Computationeel denken (4.3-4.4)
- c. Onderzoekend leren (13.3-13.16, 15.1-15.3)
- d. Actualiteit, sociale rechtvaardigheid en mens- en kinderrechten (7.16-7.17)

2. Democratisch in het samenwerken

- a. Samenwerkend leren (5.1-5.5, 13.17)
- b. Democratisch participeren (7.8-7.10, 7.15, 7.18)

3. Vreedzaam in conflict

- a. Open en met kennis dialogeren (5.1-5.4, 7.8, 13.8)
- b. Veilige, gezonde en actieve levensstijl (1.1-1.14)

4. Open voor diversiteit

- a. Samen jezelf ontdekken (1.15-1.19, 7.1-7.6, 13.1-13.2)
- b. Kunst en cultuur beleven en creëren (16.1-16.10)

5. Verantwoordelijk in de wereld

- a. Bewust kiezen vanuit inzicht (7.11-7.14)
- b. Duurzaam kiezen (A-stroom: 6.37-6.38, 6.41, 6.50, 9.6, 11.1-11.3, 11.7, 15.4; B-stroom: 6.22-6.23, 6.25, 11.1-11.3, 15.4) ¹

Dit overzicht geeft een goed beeld van de globale opbouw. Het betreft concrete insteken waarover het team samen een heldere feedback kan geven aan de leerlingen. Voor elke cluster staat per graad aangeduid welke eindtermen precies onder welke cluster en rubric zijn ondergebracht. Zo weten de collega's die een eindterm hebben geëvalueerd tot welke rubric ze een bijdrage leveren, en met welke collega's ze dienen af te stemmen voor een uiteindelijke rapportage.

Een voorbeeld van een rubric die de leerkrachten in Smartschool kunnen gebruiken is de volgende:

	Beneden de verwachting	Benadert de verwachting	Volgens de verwachting	Boven de verwachting
Samenwerkend leren	Ik laat het initiatief liever aan anderen over. Ik vind het moeilijk om nieuwe ideeën te bedenken. Ik neem taken op als de leraar dat zegt, maar hou me er niet altijd aan. Ik werk meestal op mezelf, overleg weinig met anderen en vraag weinig hulp aan anderen. Ik vind het moeilijk om te reflecteren over mijn leerproces en te achterhalen wat ik volgende keer beter kan doen.	Ik neem af en toe initiatief of bedenk samen ideeën. Ik ben bereid om taken op te nemen en me eraan te houden als ik er zin in heb of er het nut van inzie. Ik vraag af en toe hulp aan anderen. Ik pas mijn gedrag of aanpak soms aan op basis van gekregen feedback. Ik kan onder begeleiding van de leerkracht reflecteren over mijn leerproces.	Ik neem regelmatig initiatief en bedenk samen ideeën. Ik neem onder begeleiding van de leerkracht samen beslissingen, rekening houdend met de behoeften en verlangens van anderen en met respect voor ieders grenzen. Ik neem taken op en hou me meestal aan de afspraken. Ik help anderen en geef regelmatig feedback waardoor ze verder kunnen. Ik vraag op de juiste momenten hulp, sta open voor feedback en pas mijn gedrag dan meestal aan. Ik overleg regelmatig met anderen en controleer samen of we op de juiste weg zitten. Ik zie er op toe dat iedereen betrokken is bij het leren. Ik reflecteer samen met mijn klasgenoten over ons leerproces.	Ik neem vaak initiatief en neem de ganse groep op sleeptouw, rekening houdend met de behoeften en verlangens van iedereen. Ik neem veel verantwoordelijkheid en hou me steeds aan de afspraken. Ik vraag en geef vaak feedback. Ik reflecteer op geregelde tijdstippen met anderen over ons leerproces.

¹ Deze laatste categorie is een uitzondering, omdat er ook vakgebonden eindtermen mee gemoeid zijn. Dit komt omdat de competentie 'duurzaamheid' (cluster 10) door de overheid over deze vakken is uitgespreid, maar zich wel bij uitstek leent tot een vakdoorbrekende aanpak.

Deze rubrics kunnen qua taal en weergave nog aangepast worden aan het doelpubliek in Smartschool. Zo kan je als team bijvoorbeeld beslissen om het woordgebruik wat laagdrempeliger te maken. Daarbij is het wel belangrijk om voor ogen te houden dat de tekst die nu in de rubrics staat nauw aansluit bij het beheersingsniveau van de eindtermen, en bijgevolg toelaat om samen vrij precies te bepalen waar de leerling staat. Dit hoeft natuurlijk daarom nog niet de tekst te zijn die de leerling en de ouders te zien krijgen op het rapport.

De overheid stelt dat alle doelen van de basisvorming moeten geëvalueerd worden (dat is nieuw ten opzichte van de oude vakoverschrijdende eindtermen), maar het is geen decretale verplichting om alle rubrics bij elke rapportperiode te evalueren. Om een faire eindbeoordeling van een graad te kunnen garanderen, stellen we dat een schoolteam per graad minimaal twee keer een beoordeling uitspreekt op het rapport: minstens één keer tussentijds (zodat de leerling feedback krijgt en kan bijsturen en remediëren) en één keer aan het eind van de graad (om te beoordelen of het doel daadwerkelijk bereikt is).

Een belangrijke bemerking bij de **rapportagematrix**: een rapportagetool is geen evaluatietool. Voor een gedegen evaluatie is het belangrijk dat de evaluatie onderbouwd is vanuit een toetsing van de leerling aan alle eindtermen die eronder vallen. In hoofdstuk 3 vind je hoe je als team tot een taakverdeling rond de eindtermen kan komen. Wat je in de rapportagematrix wel kan doen, zijn de individuele of projectmatige beoordelingen samenvoegen tot een teambeoordeling. De betrokken collega's die eindtermen geëvalueerd hebben binnen een rubric kunnen hun beoordelingen samenleggen en dan een gefundeerd oordeel uitspreken.

De rapportagematrices bieden dus het voordeel dat ze het leertraject van de leerling inzichtelijk maken, maar kunnen geen evaluatie op het niveau van de eindtermen vervangen. Als een team dat zou doen, riskeert het buikgevoel bij dit soort doelen snel over te nemen, en gebeurt er geen kwaliteitsvolle evaluatie en uiteraard ook geen kwaliteitsvolle rapportage. Wil je als team een presentatie krijgen van de integrale tool in Smartschool, kan je contact opnemen met Jeroen Lauwers van team Actief Burgerschap (jeroen.lauwers@so.antwerpen.be) en Yon Caeyers van de pedagogische ICT-dienst (yon.caeyers@so.antwerpen.be). Zij komen graag toelichting geven en aanpassingen doen op maat van je school.

Afspraken over het hanteren van de rapportagematrix in het Stedelijk Lyceum

In samenspraak met de netwerkdirecties van het Stedelijk Lyceum en het directiecomité van het Stedelijk Onderwijs hanteren we volgende afspraken over de rapportagematrix in het Stedelijk Lyceum:

- **1e graad:** omdat sommige teams hier zelf reeds een rapportagesysteem rond hebben uitgewerkt, staat het teams vrij om het centrale rapportagesysteem te gebruiken of een eigen systeem te gebruiken, zolang dat laatste aan de nodige kwaliteitsvereisten voldoet.
- **2e en 3e graad:** alle scholen van het Stedelijk Lyceum gebruiken de rapportagetool in Smartschool om leerlingen een tussentijdse feedback en eindbeoordeling te geven.
- Scholen houden dus – ook in de tweede en derde graad – de autonomie om de eindtermen te verdelen (aanbrengen, inoefenen, evalueren) over vakken en projecten volgens schoolleerlingen keuzes, en ze houden de autonomie om een rapportage te bepalen voor clusters 2, 3, 6, 8, 9 en 11, volgens hoe het hen het best schijnt. Alleen voor de clusters 1, 4, 5, 7, 10, 12, 13, 14, 15, 16 van de basisvorming geldt dat we ze op een gelijke manier rapporteren.

We doen dit om de volgende redenen:

- **Voor de leerling:** de leerling kan op deze manier leerresultaten van de ene school meenemen naar de volgende school.
- **Voor de school:** er hoeft geen bijzondere beginsituatieanalyse gebeuren als een leerling van een ander Stedelijk Lyceum verhuist naar jouw school. Bovendien stelt een gelijkwaardige meting van leerresultaten op de scholen ons in staat in kaart te brengen welke projecten en insteken op een school een positief effect hebben op de leerresultaten van de leerlingen, en op die manier kunnen we van elkaar te leren.
- **Voor het Stedelijk Lyceum:** het Stedelijk Lyceum installeert een duurzame monitor van gelijkgerichte leerresultaten, zodat we globale tendensen in onze leerpopulatie op het vlak van actief burgerschap kunnen detecteren en op het niveau van het Stedelijk Onderwijs en het Stedelijk Lyceum het hoofd kunnen bieden. De tool garandeert tot slot ook een transparante en heldere rapportage naar ouders en leerlingen op elk Stedelijk Lyceum, en draagt bij tot een gezamenlijke profilering van het Stedelijk Lyceum als één scholengroep.

Bijkomende vragen naar aanleiding van rapportage

De rapportagetool biedt een schoolteam, ouders en leerlingen weliswaar overzicht in de vakdoorbrekende eindtermen van de basisvorming, maar uiteraard lost een tool niet alles op. Het is van belang dat teams goed nadenken over een afspraken- en beleidskader om hiermee aan de slag te gaan. Hieronder bieden we wat richtvragen die schoolteams kunnen ondersteunen om van een tool naar een beleid te gaan:

- **Procedure en taakverdeling:** als de beoordeling telkens op een formele klassenraad moet gebeuren, zal het niet haalbaar zijn om dit te organiseren. Hoe kom je tot een gezamenlijke beoordeling met de betrokken leerkrachten (per mail, doet één leerkracht een voorstel, kom je bijeen in een mini-klassenraad)? Krijgen andere leerkrachten in het team die geen eindterm binnen een cluster geëvalueerd hebben nog inspraak of niet?
- **Opvolging en ontwikkelkansen:** hoe krijgt de leerling feedback van individuele opdrachten in het kader van vakken en projecten? Worden hiervoor fiches bijgehouden zoals in hoofdstuk 10 voorgesteld? Zijn er opvolgings- en coachingsgesprekken, en zoja, wie voert die dan?
- **Deliberatie en sanctionering:** hoe gaat het team om met tekorten op deze eindtermen? Welke weging krijgen deze eindtermen ten opzichte van andere vakken? Op hoeveel clusters moet een leerling geslaagd zijn om gedelibereerd te worden? Kunnen tekorten en remediëringstrajecten op deze gebieden meegenomen worden naar een volgende graad? Wat is de rol en verhouding van de klastitularis, leerlingenbegeleider, portretterende klassenraad, delibererende klassenraad?
- **Interne kwaliteitszorg:** hoe brengt de school op macroniveau in kaart op welke rubrieken de leerlingen vlot de lat halen en waar ze meer moeilijkheden mee ondervinden? Hoe stuurt de school haar curriculum dynamisch bij op basis van de leerprestaties van de leerlingen (door bijvoorbeeld een extra project, een structureel remediëringaanbod, een versterking van het afsprakenkader,...)? Hoe gaan graadcollega's om met structurele niet-behaalde doelen uit de vorige graad? Welke flankerende acties op school kan je ondernemen om meer oefentijd voor de moeilijke leerdoelen te creëren?

Nuttige contacten

- Voor **bijkomende vragen** over vakdoorbrekend projectwerk op maat van jouw school, en voor de inhoudelijke duiding rond de rapportagematrix: contacteer team Actief Burgerschap (jeroen.lauwers@so.antwerpen.be).
- Voor het **WELT-schema en verdiepende duiding**: zie www.weltcenter.org of contacteer Mark Saey van AP Hogeschool (mark.saey@ap.be).
- Voor een **schoolbrede aanpak rond de leercompetentie en digitale competentie**: contacteer je OVSG-anker op school.
- Voor de **digitale competentie** en het **Smartschoolgedeelte** van de rapportagematrix: contacteer de ICT-dienst van het Stedelijk Onderwijs (yon.caeyers@so.antwerpen.be).
- Voor een **introdactie op school over WELT-werking** aan de hand van een didactische film die een concreet WELT-project in de derde graad volgde: zie www.maaki.nl/welt-project